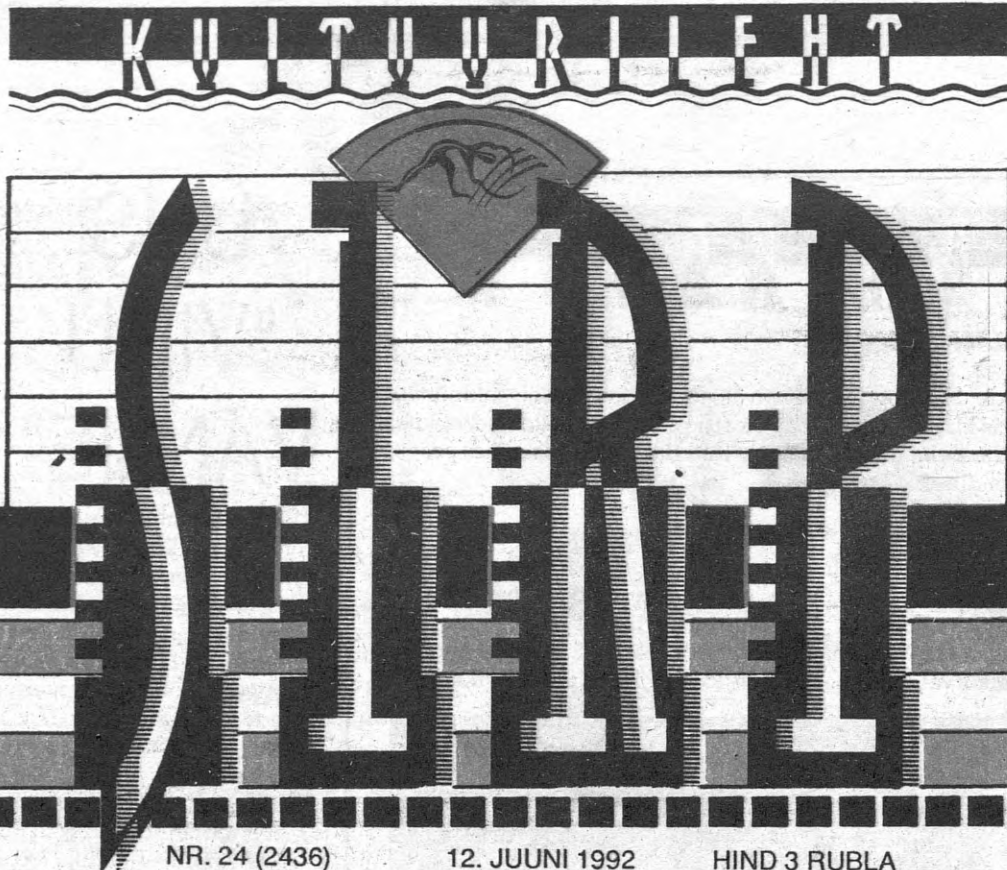

LK. 5
VÁCLAV
HAVEL
TOETAB
TOOMAS
HENDRIK
ILVEST

LK. 12
TIIT VÄHI:
ÄRI JA
KURI-
TEGEVUS
ON
LAHUTAMATA

NR. 24 (2436)

12. JUUNI 1992

HIND 3 RUBLA

"TÄNA, SIIN SAAVAD HETKEKS KOKKU VIIV JA IGAVIK, NII NAGU SÜNNIS, SURMAS — JA MUUSIKAS,"

lõpetas Märt Kubo mõtiskluse RUDOLF TOBIASE sarga juures. Ta kõneles sellestki, et eestlasi pole enamaks saanud — miljon oli meid Tobiase ajal ja on ka praegu — ning kutsus hoidma suuri, kes meil on olnud. Lisades, et meil polnud Tobiase loomingut tõelisest suurusest õiget aimu enne, kui "Joonase lähedamine" ette kanti (homme-ülehomme kõlab see taas "Estonia" kontserdisaalis). Paraku paistab, et enamikul pole sellest aimu praegugi. Või siis ei pidanud eesti rahva poliitilised ja vaimsed liidrid, kes ühisfirmade või kommertsbankade avamisel fotografile šampanjaklaasiga meelsasti poseerivad, Rudolf Tobiase kõujõudniist "hõlts" oma tähelepanu vääriliseks. Ent keda siin noomida, kui Konservatooriumi esindamata ja vaid paar heliloojat saalis... Siiski, kui esinejaid arvestada, oli muusikuid kohal päris palju: ER segakoor, "Estonia" koor, "Ellerhein" ja ERSO T. Virkhausi ja T. Kaljuste käe all. Muide, musitseerimas tasuta, oma vabast ajast ja tahtest. Tänu neile! Nagu ka kultuuriministriumile, kes selle aatelse ettevõtmise vedruks. Ja muidugi kullamaalastele. Nemad on osanud hoida mälestust heliloojast, kes Kullamaalt maailma läinud ja kelle tulek, olgu aastakümnete tagant, oli suur püha. Ilusa juhuse läbi kiriku sünnipäeval, esimesel nelipühäl. Siit ka eriline jõud Tobiase kuulsale nelipühilaulule "Eks teie tea", mille orkestrivariandi esiettekanne lõpetas piduliku tseremoonia Tallinnas.

Enne oli Vardo Rumessen, kes pühendunult võitleb eesti muusikaklassika eest, rääkinud Tobiasest kui filosoofist muusikas. Tema sõnumi tähendusest praeguses kaoses, kus meie rahvuslikud aated ja ideaalid kipuvad kaduma, asendudes ükskõiksuse ja pealiskaudsusega. Tobiast, ka head kirjameest tsiteerides lõpetas ta: "Kunstnikud, usaldage oma rahvast, siis tema usaldab ka teid. Tema aineiline, veel enam moraalne toetus pole sugugi nii vankuv alus. Ohverdage oma südame verd, vanduge vannet siis vägevast, et te puhata ei taha enne, kui olete päikese paistma pannud üle selle alkoholi udus uinuva rahva. See algjõud, mis kevadpungad otsekui dünaamiidiga lõhki ajab, uinub ka Eesti rahva elunärvis!" Siis võime koos Tobiasega öelda: "Meie oleme tillukene rahvas, aga Lembitu päike — ennäe! Ka meile naeratab tema!"

T. M.

● Rudolf Tobiase põrm sängitati Kullamaa kalmistul tema vanemate kõrvale. Ameerikast oli kohal helilooja tütre tütar Maaja Duesberg-Roos perega (pildil keskel).

Foto: KALJU SUUR

K R O O N I K A

30. MAI — 6. JUUNI

● Taanis toimus rahvusvaheline noorte teatrihuviliste festival. Workshop kandis üldnimetust "Ragnarok". Eestit esindasid selles projektis Harjumaa Oru Lasteteatri lavastaja Vendo Peebo, kunstnik Marika Kull, koreograaf Almer Jansu ja noorim osavõtjanäitleja Kati Bakradze, kes esines peaosas. Sõit sai teoks Taani Kultuuriinstituudi vahendusel.

4. JUUNI

● Esimest korda oli "Estonia" kontserdisaali laval eesti päritolu laulja ja laulupedagoog Epp-Karika Jürima-Sonin USA-st, esitades koos ERSO-ga R. Tobiase "Sest Ilmaneitsist ilusast". Dirigent oli meie publikule juba tuttav Taavo Virkhaus (samuti USA-st). Paar päeva varem oli E.-K. Jürima-Sonini soloõhtu "Estonia" talveaias, kus ta klassika kõrval laulis eesti muusikast K. Raidi ja J. Aaviku loodut, klaveril saatis Peep Lassmann.

5. JUUNI

● Eesti kultuuriminister Märt Kubo (pildil paremal) andis Eesti Autorite Ühingu üle Polar Music Prize'i, mille ta 18. mail oli Rootsi kuningalt vastu võtnud. Nii Eesti Autorite Ühingu juhatuses esimees Mikk Targo (pildil vasakul) kui ka tegevdirektor Tiit Hiiuväin on ühel meelel, et need miljon krooni tuleb kulu- tada autorikaitse süsteemi väljakujundamisel vajaliku tehnika muretsemiseks.

● Tallinna Raekojas lõpetati meie selle aasta looduskaitsekuu. Rahuloluga märgiti paekivi saamist Eesti rahvuskiviks. Jagati tunnustust teenekamatele looduskaitsetele. Laulsid "Estonia" solistid Sirje ja Väino Puura.

Samal päeval avati Porkuni piiskoplinnuse tornis paemuuseum.

● Tartus rajati slaavi kultuuri ühing, et pakkuda ühiseid kultuurilaseid tegevusvõimalusi selle piirkonna vastava päritoluga inimestele.

6.—7. JUUNI

● Kuressaares toimus Saaremaa laulupidu, kus tegi kaasa ligemale poolsada koori ja mitu puhkpil- liorkestrit.

7. juunil oli maakondlik laulupäev ka Viljandis.

8. JUUNI

● Esimest korda anti välja "Suurüraja" aastapremia (pildil moment üleandmisest), mille sai paranormaalsete nähtuste kriitikavaba käsitlusega eriti sil- ma paistnud Eesti Televisioon.

9. JUUNI

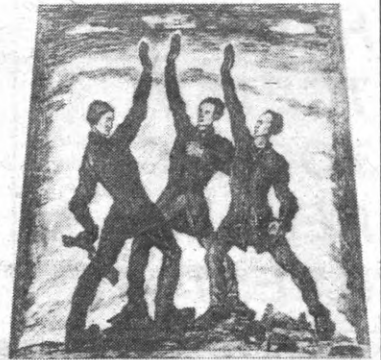
"Vaal"-galeriis avati Naima Neidre (pildil) graafika näitus. Mõnes mõttes on Tallinnas taas- tunud klassika periood — kuu- lub ju selline tundeline, vir- tuoslik graafika meie graafika klassikasse.

● Jaapani organist Mari Kodama esi- nes mullu Tallinna orelifestivalil. Siitpeale sai Eesti talle lähedaseks. Nüüd, Tiit Vähi Jaapani-visiidi aegu, oli tal meie peami- nistrile üle anda ümbrik 500 000 jeeniga, mis on jaapani muusikute annetus eesti lastele. Sel keskpäeval Nigulistes jõudis see annetus Andri Meistri (pildil vasakul) vahendusel ja Andres Uibo orelisaatel pä- rale — Eesti Eriolümpia rakendab saadud raha puuetega laste heaks.

10. JUUNI

● Kutse Mustpeade Majja oli enamikule esimene ja haruldane võimalus saada kuninganna sün- nipäevale — Suurbritannia saatkond Eestis korraldas vastuvõtu Elizabeth II auks. Kuna sünnipäeva- laps ise viibis ametlikul visiidil Pariisis, kinkis Brian Low suurest roosisülemist öie igale lahkuvale daamile.

● Teatati, et on moodustatud Tartu Kõrgema Muusikakooli taasisutav kogu (eesotsas abilinnapea R. Toompere), kelle ülesandeks on 1. septembriks ette valmistada selle õppeasutuse taastamise prog- ramm.

UUS
"VIRU
VANNE"

1907.a. ilmunud kogumikus "Kivid ja killud" I kirjeldab publitsist Villem Reiman ärka- misaja suurkujude Friedrich Reinhold Kreutzwaldi ja Fried- rich Robert Faehlmanni ning koolimees Jakob Nocksi noorus- päevade kohtumist 1816 (?) a.

"Rakvere linna-mäel /.../ tul- nud kõik kolm ühel kevadisel pühäl kokku, andnud teineteise- le kätt ja töötanud kindlasti, Ees- ti rahva vaimuelu põllule töösse astuda, oma sugurahvale usta- vaks jääda ja kodumaa hääks elada ja surra."

Kuigi veerandsada aastat hil- jem tõestas Gustav Suits oma Kreutzwaldi-artiklites (vist) esi- mesena kolme vaimumehest sõbra tookordse kohtumise või- matust, oli "Viru vandenä" tun- taks saav luuleline legend sün- dinud. Tugevasti mõjutas selle püsima jäämist kunstnik Krist- jan Raud, kes 1920. aastail jääd- vustas oma kujutluspildid "Viru vandest".

Faehlmanni, Kreutzwaldi ja Nocksi kombel on paljud eesti põlvkonnad rahva vaimuelu põllul töötanud, kodumaa hääks

elanud ja surnud — töötusi töö- tamata... Kuid nägemus sellest kokkusaamisest Rakvere valli- mäel pole ju oma sisu kaotanud. Kui nende noorukite õhin ja kindlameelsus praegu- seski ajas, uuel orjusest vabane- misel, samavõrd toimiks, pel- gaks õhkamiseks osutumata!

Nüüd on "Viru vanne" taas tulemas — luulekogu näol, mis seekord Virule pühendatudki, toeks virulastele endile ja nende sõpradele. Lisaks rahvaluulekil- lule on esindatud 27 autorit. Kreutzwaldist Mikhelsonini. Et Virumaa saatusest võimalikult mitmehäälselt kõnelda, on eesõi- gus antud tänastele luuleloojate- le. Kogumik ilmub omakultuuri- pühaks 14. juunil, mis seekord toimib eriti Virumaale mõeldes. Sest, nagu ütleb Ellen Niit 1980. aastal kirjutades nimiluuletus- ses:

...iga päev Viru vanne on uus."

VIRUMAA FOND
ESTONIA SELTS

OMAKULTUURI PÄEVADE
PÕHIÜRITUSED VIRUMAAL

13. JUUNI

kell 12 elutule leegi süütamine Narva Hermannil kindluses,
kell 12 Otto Paju näituse avamine Rakvere Muuseumis,
kell 14 Kalju Lepiku kohtumine Varja rahvaga,
kell 15 Leili Muuga ja Vive Tolli teoste näituse ja kunsti- laada avamine
Purtse linnuses. Musitseerivad Teo Maiste ja Mari-Ann Aljaste,
kell 17 operetiõhtu Jõhvi Kultuurimajas. Esinevad Katrin Karisma, Sirje Puura, Helgi Sallo, Annika Tõnuri, Tõnu Kilgas, Ants Kollo, Mati Kõrts, Arvo Laid, Illart Orav, Väino Puura ja Ülla Millister,
kell 17 kontsert Tudulinna. Esinevad Leili Tammel, Alar Haak, Tiit Tralla ja Viiva Väinmaa,
kell 18 kontsert Kunda kirikus. Esinevad Mare Jõgeva, Uno Kreen ja Toomas Trass,
kell 18 G. Rossini koomiline ooper "Abieluvelksel" Aseri Kultuurimajas.
Esitavad Tallinna Konservatooriumi Ooperistuudio üliõpilased,
kell 19 Kaljo Kiisa ja Aleksander Suumani kohtumine Vaivara rahvaga,
kell 20 Kalju Lepiku kohtumine Haljala rahvaga,
kell 20 Oskar Lutsu õhtu Rakkes. Katkendeid Ülo Vinteri peremuusikalist "Kevade" esitavad Voldemar Kuslap, Hans Millberg, Airi Udras, Jaak Jõekallas, Mati Vaikmaa ja Jaanus Juul,
kell 20 kontsert Väike-Maarjas. Esinevad Vello Jürna ja Piia Paemurru,
kell 20 kontsert Avinurmes. Esinevad Riina Kadaja, Maie Kalaus, Ivo Kuusk ja Frieda Bernstein,
kell 20 kontsert Rõelas. Esinevad Marika Eensalu, Tarmo Sild ja Viive Pajuri,
PALMSE PIKNIKU AJAKAVA:
kl. 17 rahvamuusika, kl. 18 "Estonia" teatri kammerorkester, dirigent Vello Pähn, kl. 19 rahvatants, kl. 20 Anu Kaal ja "Estonia" teatri keelpillikvartett, kl. 21 "Estonia" teatri kammerorkester, kl. 22 Carl Orffi "Carmina Burana", "Estonia" teatri ballett, kl. 23 W. A. Mozarti Väike oõmuusika (kammerorkester), kl. 23. 30 P. Tšaikovski II vaatus balletist "Luikede järv", "Estonia" teatri ballett.

14. JUUNI

kell 10 kontsert Jõhvi kirikus. Nadežda Kurem ja Andres Uibo,
kell 10 kontsert Tudulinna kirikus. Leili Tammel, Tiit Tralla ja Viiva Väinmaa,
kell 10 kontsert Tapa kirikus. Anu Kaal ja Kadri Ploompuu,
kell 11 kontsert Viru-Jaagupi kirikus. "Eesti Projekti" kammerkoor, dirigent Anne-Liis Treiman,
kell 11 kontsert Rakvere kirikus. Mare Jõgeva, Uno Kreen ja Toomas Trass,
kell 13 kontsert Haljala kirikus. Kaie Konrad ja Tiit Kiik,
kell 13 "Memento" mälestusmiiting Rakvere tammikus,
kell 14 kontsert Lohusuu kirikus. Annika Tõnuri, Mati Kõrts ja Jaanus Juul,
kell 14 kontsert Pühajõe kirikus. "Estonia" teatri kammerorkester, dirigent Vello Pähn,
kell 18 KONTSERT "VIRU VANNE" Rakvere Vallimäel, esinevad "Estonia" teatri sümfooniaorkester ja ooperikoor, Rakvere koorid, Marika Eensalu, Mare Jõgeva, Anu Kaal, Katrin Karisma, Vello Jürna, Tõnu Kilgas, Uno Kreen, Voldemar Kuslap, Ivo Kuusk, Teo Maiste, Hans Millberg, Väino Puura, Tiit Tralla.
Jaan Kross, Kalju Lepik, Mikk Mikiver.
Dirigendid Jüri Alperen, Vello Pähn ja Jüri Rent.

Foto: ARNO SAAR

Fotod: KALJU SUUR

Foto: ARNO SAAR

MADRIDIS LIITUMAS

29.—30. maini käis Eesti Kirjanike Liidu juhatuse aseesimees Mati Sirkel Euroopa Kirjanike Kongressi XI konverentsil, kus Eesti, Läti ja Leedu kirjanike liit võeti ametlikult kongressi täievoliliseks liikmeks.

Kunas üldse kerkis päevakorrale meie liitumine selle organisatsiooniga?

Pärast Euroopa Kirjanike Kongressi X konverentsi, mis leidis aset Saksamaal Regensburgis, kuhu Baltimaad pluss Tšehhoslovakkia ja Ungari olid kutsutud osa võtma vaatlejate-na. Tookord elasime teatavasti teistsugustes riiklikes oludes, Regensburgi konverents toimus mullu ju umbes samal ajal nagu nüüd Madridiski. Kui augustikuus sai teoks meie iseseisvumine, võisime oma liikmeks astumise avalduse esitada juba iseseisva riigina, mis muutis muidugi mingil määral ka meie väljavaateid. Kontakt selle organisatsiooniga on kestnud üle kahe aasta, sellest ajast, kui Euroopa Kirjanike Kongressi president Jochen Kelter Šveitsist Eestit külastas.

Missugust kasu võiks kongressi liikmeks olemine meile tuua?

Ennekõike kursisoleku Euroopas toimuvaga.

Erinevalt PEN-ist on Euroopa Kirjanike Kongress huvitatud eeskätt kirjanike lepinguliste huvide kaitsest ja seisab nende majandusliku heaolu eest. Ta on kirjanike organisatsioon, mis ühendab Euroopa kirjanike liite, mitte kirjanikke kui indiviide.

Niisiis paljus eelkõige autorikaitseline organisatsioon.

Just. Euroopa Kirjanike Kongressi põhikirjast võib luge-

da, et selle eesmärgiks on sõnavabaduse, autori moraalsete ja majanduslike õiguste ning sotsiaalse kindlustatuse kaitse ning rahvusvahelise kultuurivahetuse edendamine, pluss liikmesorganisatsioonide huvide esindamine neis ja muudes küsimustes, mis puudutavad kirjanike ja kirjanduslike tõlkijate elu-olu ja töötingimusi.

Kui palju on organisatsioonil liikmeid?

Kolmkümmend kaheksa kirjanike liitu, kusjuures mõni riik on esindatud kahe või, nagu Norra, isegi kolme liiduga. Liikmesmaid on kaksikümmend neli ja kongressi liikmete koguarv läheneb 24 000-le.

Lisatagu, et koos kolme Balti riigiga võeti viimasel konverentsil kongressi liikmeks Belgia

prantsuse keeles kirjutavate kirjanike liit ning et Lätit esindas vastuvõtmisel Knuts Skujnieks ja Leedut Vytautas Martinkus.

Meie eeliseks kongressi liikmeks vastuvõtmisel teiste endiste idabloki maade ees oli muidugi meie väiksus ja ülevaatlikkus, samuti seni säilinud ühtsus. Nimelt see, et me olime siiski esindatud ainult ühe kirjanike liiduga, kuna Poolas, Tšehhoslovakkias ja Ungaris on neid näiteks juba kümme või veel rohkem, rääkimata suurest Venemaast, kus hargnenud liidud pole omavahel sugugi kõige paremas läbisaamises, nii et tekib küsimus, missugune liit oleks volitatud maad esindama.

Esialgu puuduvad meil muidugi eeldused, et lülituda võrd- sel alusel jõukate Kesk-Euroopa

maadega nende autorikaitseks, kuna me pole jõudnud välja töötada oma süsteemi, oma seadusandlikku alust autoriõiguse loomiseks Eestis. Samuti on veel otsustamata meie ühinemised rahvusvaheliste autorikaitse lepingutega. Aga on loomulik, et me tahame saada üheks osaks just Euroopas kehtivast autorikaitse ja õiguste süsteemist.

Paljud üksikasjad, mida kahe konverentsipäeva jooksul arutati, olid meile üsna kauge tulevik, aga nendekski peab valmis olema. Ja on väga tähtis, et me saaksime jätkuvalt informatsiooni, mille poole liikuda, mis meid ootab.

Mida konverentsil veel otsustati?

Võeti vastu terve hulk resolutsioone. Osa neist oli poliitilist

laadi ja seotud eelkõige sõnavabaduse õiguste rikkumistega. Otsustati aga ka Euroopa Kirjanike Kongressi egiidi all käesoleva aasta 21.—27. septembrini korraldada Luksemburgis Euroopa vähemuskeelte ja nende kultuuride festival "Forum Europa", kus oleks esindatud näiteks sellised rahvused nagu baskid, bretoonid, laplased ja teised, kokku kahekümne rahvuse ümber.

Täiendati kongressi põhikirja ja valiti uus juhtkond. Presidendiks jäi endiselt Jochen Kelter Šveitsist. Aseesimehed on Saksamaalt ja Inglismaalt ning juhatuse kuuluvad veel esindajad Prantsusmaalt, Rootsist, Iiri- maalt ja Hispaaniast.

Kas jäi aega ja võimalusi ka isiklikeks kontaktideks?

Olin eelmisel aastal Eesti Kirjanike Liidu vaatlejana ka Regensburgi konverentsil. Seetõttu oli tuttavaid juba sellest ajast. Väga lähedased kontaktid tekkisid Iiri Kirjanike Liiduga. Igatahes on tunne, et sealpoolsest tõelisest huvist ja sümpaatiast meie vastu ka midagi konkreetset välja kasvab.

Järgmine Euroopa Kirjanike Kongressi konverents toimub tuleval aastal tõenäoliselt Viinis või Bathis Inglismaal.

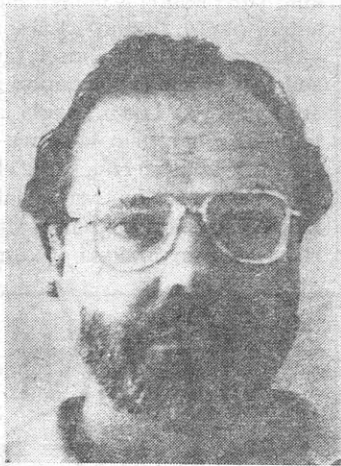
Lõpuks suur tänu Põhjamaa- de Kirjanike Nõukogule meie reisikulude tasumise eest.

Küsitlenud
ENDEL MALLENE

JÜRI KURMAN sai 10. juunil 1992 viiekümneaastaseks. 1944.a. ei tahtnud ka tema vanemad jääda bolševike meelevalda ja põgenesid lapsega Eestist. Tulevasel kirjandusteadlasel ei saanud jääda nimetamisväärsed mälestusi isamaalt. Kuid ema jutustas ja luges talle ette Eestist ning temagi sai eesti keele suhu ja eesti meele rinda: "Minu huvi eesti kirjanduse vastu sai alguse lapsena, kui olime otsaga juba Ameerikas: ema uinutas mind Lutsu "Kevadet" lugedes ja kommenteerides. Praegugi veel võin peast sõnasõnalise täpsusega tsiteerida pikki lõike "Kevadest". ("Keel ja Kirjandus" 1991, nr. 1, lk. 42.)

Ameerika Ühendriikides pidi Jüri saama muidugi George ja seda eesnime ongi ta kasutanud oma ingliskeelsete tööde puhul. Õppinud on ta New Yorgis Eesti Täienduskoolis aastail 1950—1956, kunstibakalaureuse kraadi sai ta 1962.a. Cornelli ülikoolist, kunstimagistri kraadi Master of Arts Columbia ülikoolist 1966 ja filosoofiadoktoriks promoveeriti ta 1969.a. Indiana ülikoolis väitekirjaga Soome ja Eesti kirjandussuhetest, millest on ilmunud raamat pealkirjaga "Literatures in Contact: Finland and Estonia" (New York, 1972). Väitekirja materjali kogus ta peamiselt Helsingis Fulbrighti stipendiumi toel. 1969. aastal hakkas Jüri Kurman UNESCO stipendiaadina tõlkima inglise keelde "Kalevipoega", peatudes mõnda aega Hispaanias. Püree poolsaarel oli aga võimatu saada Eestit käsitlevat kirjandust ja muud abi "Kalevipoja" teksti lahtimõtestamiseks. Jüri Kurman taotles stipendiumi Eesti Teaduste Akadeemialt, et viibida Tallinnas ja Tar-

"KALEVIPOJA" INGLISE KEELDE TÕLKIJAJA ESIMENE JUUBEL

tus. Kuid siinses akadeemias olid humanitaarteaduste alal peamiseks otsustajateks Keele ja Kirjanduse Instituudi direktor Endel Sõgel ja akadeemia teaduslik peasekretär Viktor Maamägi, kellele lugesid vähe eesti kultuuri huvid, ning Kurmanile stipendiumi ei antud. Keeldumise põhjust ei öeldud küll otse välja, kuid tegelikult ei meeldinud siinsetele võimumeestele Kurmani uurimus Soome-Eesti kirjandussuhetest, milles oli paljastatud stalinlike ettekirjutuste ja sotsialistliku realismi hukutavat rolli eesti sõjajärgsele kirjandusele. Kuid Moskva ametkondades oli inglise keele oskajaid napilt, seal polnud keegi lugenud ka Kurmani väitekirja, nii et sissesõiduväisi Nõukogude Liitu, sealhulgas luba Tallinna Kurmanile anti. 1973. aasta suvel saabus ta tavalise autoturistina Tallinna ning sai esimesed konkreetsed muljed oma isamaast ja tema rahvast, kelle eepost ta tahtis läänemaailmale tutvustada. Ilma stipendiumita ei saanud ta aga kauaks kodumaale jääda. Et ta oli Eestisse sõitnud koos naise ja kahe lapsega, siis ka Piri tämpingus elamine

polnud just odav. Mäletan, kuidas ta Tallinna turul müüs maha kirjutusmasina, et maksta jooksvate kulude eest. Eestis polnud tollal ka veel Lõnnroti Seltsi ega muud organisatsiooni, kes oleks tahtnud Soome ja Eesti kirjandussuhete uurimist toetada või "Kalevipoega" propageerida.

Jüri Kurman sõitis USA-sse tagasi ning hakkas taas kirjandust õpetama: aastast 1970 on ta Macombi linna Lääne-Illinoisi ülikooli professor, erialaks võrdlev kirjandusteadus. Ta on oma töid sageli avaldanud rahvusvahelises ajakirjas "Comparative Literature". Eesti kirjandusteoste kohta on ta sõna võtnud ajakirjades "Mana" ja "Books Abroad", mis praegu ilmub nimetuse all "World Literature Today". Vahel on tal tekkinud huvi mõne eesti kirjandusloo probleemi vastu, nii on ta kirjutanud artikli "Erootika K. J. Petersoni luules" ("Mana" 1970, nr. 37). Tema sulest pärineb ka ingliskeelne ülevaade eesti kirjakeele ajaloost "The Development of Written Estonian" (Bloomington, 1968); samuti on ta

tutvustanud oma eelkäijaid, kes rajasid "Kalevipojale" teed ingliskeelses maailmas, kuhu eesti kirjandusel üpris raske tungida. Kirjutises "Üks ennemuistne eesti jutt ulme-romaanina" ("Mana" 1983, nr. 52) on ta retsenseerinud Lou Goble'i raamatut "The Kalevide" (New York, 1982), milles üpris vabalt on töödeldud "Kalevipoja" motiive. Kirjandusteadlasi võib selline teos küll irooniliselt muuta, kuid paari-kümnetuhandelises trükiarvus levinud raamatul on muidugi suur reklaamiv jõud. J. Kurmani kirjutises on viiteid ka W. F. Kirby lühikesele, vananenud "Kalevipoja" tõlkekatsele "The Hero of Estonia and Other Stories" (London, 1895).

Et Eesti kultuuriasutused ja organisatsioonid pidasid inglise keelt vähe oskava E. Sõgla eitavat arvamust J. Kurmani "Kalevipoja" tõlke kohta autoriteetseks, siis jäi käsikiri tüükiks ajaks seisma: egas selline raamat kirjutajatele tulu tootnud, Kuid entusiastliku väliseestlase, filosoofiadoktor Arno Liivaku abiga õnnestus J. Kurmanil lõpuks avaldada 1982.a. ingliskeelne "Kalevi-

poeg" New Jersey's Moorestownis "Symposia Pressi" kirjastusel. Raamatus on 300 lk. + saatesõna.

Vastukajad "Kalevipoja" tõlkele on tagasihoidlikult, kuid need on tunnustavad. Väliseestlane Paul Reets on arvanud: "Oskust ja osavust, teadmist ja tabamist, Kurmani tõlge tundub neid kõike omavat. Töö, ainult töö kiidab tegijat." ("Mana" 1984, nr. 53, lk. 41.) Tallinna tõlkija Enn Soosaar kirjutab oma retsensioonis:

"Tõlge jälgib kohusetundlikult originaali ja seetõttu peaks — vähemasti esimesel pilgul — asi korras olema. Ja küllap ongi, kui lugejaks satub etnograaf või folklorist, kellele on eelteadmisi, erihuvisid, kriitilist meelt." E. Soosaar on lisanud ka kaine järelduse: "Ei pruugi arvata, et nüüd-nüüd kohe järgneb ingliskeelses maailmas "Kalevipoja" vaimustus. Kuid võimalus on avatud — võimalus huvitundjatele (olgu neid kui tahes vähe või palju) sobitada vahetut tutvust ühe väikese eksootilise rahva kunagise eneseleidmise katsega." ("Keel ja Kirjandus" 1984, nr. 12, lk. 755—756.)

J. Kurman on tõlkinud inglise keelde ka Betti Alveri, Artur Alliksaare, Helmut Tarandi, Jaan Kaplinski, Enn Vetemaa ja Mats Traadi värse. Sel aastal peaks USA "Pantheon" kirjastuses ilmuma raamat "Czar Alexander's Madman" (ehk J. Krossi "Keisri hull").

Jõudu Jüri Kurmanile eesti kirjanduse levitamiseks suure lombi taga!

OSKAR KRUUS

Astaid avalikkuses esinevad luuletaja nimi kannab endas eelarvamuslikku taaka. Ta on mingimoodi paika pandud. Talle on omistatud mingisugune maine. Temast räägitakse pahatühtselt kui mõistest, millesse ta ise — nüüd ja praegu — enam ära ei näi mahtuvat. Oeldakse, et see või teine pole enam tema ise või et ta on asunud otsingute teele või et tema looming teiseneb. See kõik on omast kohast kahtlemata õige ja põhjendatud — eriti kui kõnelda kirjandusest kui protsessist ja mängust —, ainult et nõnda võrreldakse kirjaniku konkreetset raamatut tema enese varasema loominguga või nähakse seda üldistavas ja ühtlustavas kontekstis ning kriitika näib väga vähe hoolivat sellest, mismoodi üks või teine teos oma aega avaneb. Mulle on jäänud mulje, et nii mõnigi kord ei ole kirjanik sellisest lähenemisest meelitatud, teda häirib, et tema looming ei nähta teda ennast sellisena, nagu ta parasjagu ainuvõimalikul viisil on, ei märgata sellest sündinud keskendatust, teisisõnu: raamatut peaaegu ei avatagi, vaid suletakse see (kirjandusliku/esteetilise) mängu juba ette kinnitatud raamidesse.

Leelo Tungla seekordne raamat eeldab kindlasti eelarvamusvaba lähenemist. See on minu soovitus lugejale. Naljakas on siin, et mul endal pole soovitusel võimalik kinni pidada. Andes nõusoleku arvustamiseks, lähtusin äratundmisest, et Leelo Tungla luule on mulle üldiselt alati kaugeks jäänud, soovastu sunni all lugemine on jällegi minu kogemust mööda parim võimalus vahemaid vahendada. Seega räägin Leelo Tungla luulest üldisemas sõnastuses, pidades ennekõike silmas

ON VAJALIK OLLA VAJALIK

Leelo Tungla. Ainus kangelastegu on naeratus. "Eesti Raamat". Tallinn, 1991 (tegel. 1992). 96 lk.

siiski nimelt käesolevat raamatut.

Veel paari aasta eest ei oleks ma osanud ette kujutada, kes ja milline on Leelo Tungla luule lugeja. Seda Juulet on iseloomustanud naiselik kergetalgu (mida toetavad nii värsistamislaad kui ka riimid), võib-olla isegi "kerge veri". Ikka veidike maast irdu, konventsionaalsusse jäikumist eitav, vallatlev ja valdavalt rõõmsameelne. Näiteks olgu alaliseks meeldesõbiv luulekogu pealkiri "Veni, vidi, viidi..."! Mõistagi on minuni kandunud ka pärimusvirve luuletaja heas mõttes boheemlikust noorusest. Kuid seda kergust on alati tasakaalustanud pöördumine "lihtsa inimese" poole (elitaarsusele pürgija pingeid pole märgata), "lihtsate tōdede" sõnastamine ja perekondliku elulaadi silmapiiir. Seesugune ühendus mõjus minusse kaua aega kuidagi kummaliselt, justkui lõbustas natuke, kuid jättis külmaks mängu mõttes, ei olnud "kuum". Käesolevat kogu lugedes ja ilmselt tänu sellele, et mul tuli vahepeal pisut tegelda ka Leelo Tungla lasteluulega, hakkasin taipama, et see luule kõneleb ennekõike elurõõmust, seda nii maast lahti meeeloludes kui ka maises sfääris. Hakkasin ühtäkki uskuma,

et niisugune tervik on loomulik ja kõike muud kui juhuslik.

Tegelikult maine alge domineerib, nagu ka otsekohele ja võimalikult selgelt vormitud sõnum. Vormitaotlus ei lähe luuletaja eksperimenteerimise teed, kuigi värsitehniliselt pole talle miski kättesaamatu. Võib-olla on viimane asjaolu talle isegi ajuti kahjuks tulnud, aga arvata- vasti pole esteetiline kõrgpinge talle eesmärk omaette. Sõnumina mõjub Leelo Tungla luule kui kestev pöördumine, milles eksperimentistahe jääb teisejärguliseks. Arvatavasti tunneb ta oma lugejat hästi, ta ei ole kunagi püüdnud kirjutada kõigile ja üldlõu. Võib-olla jääks tema lugeja kirjanduslikes mängudes perifeersesse rolli, ent elus vaevalt. Kordan veel kord: Leelo Tungla on ennekõike rõõmu elamuste poetiseerija.

Et Leelo Tungla luule mõjub nii lõpmata naiselikuna, siis tekis küsimus peatuda veidi seksuaalseilmingutel. Täiskasvanuile kirjutatud luules torkavad silma avalad pöördumised elukaaslase poole, mille hoiak on eesti luule kontekstis haruldasele positiivne, toetav, varjusid peletav. Erootiline moment kõlab kui veenmine avatud, inimliku soojusega küllastatud maailmas, selles avaldub iseloomulik tahe

kiirata väljapoole. Erootiline ku-
jund ei sulgu iseoma pingetesse,
vaid jaguneb avaramasse kon-
teksti, mis on väga tihedalt põ-
munud argise ilmaga. Tähen-
dab, ka siin tõuseb esile sama
seos, millest eespool juba rääki-
sin. Sellisena on võimalikud in-
tiimsused kaitstud šokeerivuse
nagu ka madaldamise eest. Võib-olla võiks Leelo Tungla luulet nimetada emalikuks (mõ-
nes suhtes on see kindlasti õige),
aga vahest iseloomustaksime
seda kompleksivaba naiselikkuse-
sena, mis ei pelga või ei häbene
lapsi ega perekonda ega argi-
sust, elurõõmudest rääkimata?

Käesolevas kogus on argise ja
üleva/vabaneva seos leidnud
minu meelest seni õnnestunui-
ma lahenduse. Lisandunud on
ajaluulele omast tumedat meelt
ning keskele eelgilisust ja kar-
must, värsid mõjuvad tundeli-
selt mitmekesisena ja samas põ-
hihoiakutes harmoonilisena. Põhiline hulk luuletusi on sün-
dinud 1986–1988 ja nõnda tun-
dub praegu, et üks luulekogu
dramaatiliselt pingestavaid
konflikte, nimelt (võõra/peale-
sunnitid) pahe ja (eneses/ühis-
konnas otsitava ja leitava) hea-
duse vastandamine tundub juba

mõnevõrra lihtsustatuna. Kuid
nende pingete meelevaldas olija
psühhograafia on õnnestunult
värssidesse vormitud. Kui ka
kellelegi ei meeldi see luule kir-
janduslikest eelistustest johtu-
valt, tuleb ometi tunnistada sel-
ge mõtte, tundlikkuse ja siira
loomissunni olemasolu. Peaks
olema igati ilmne, et seda luulet
on lihtsalt vaja, kas või sinna
kätkevad raskesti sõnastatava
hoiaku tõttu, mis ka tsitaatides
ennast üksiti kätte ei anna. Mõt-
lesin, mis ma mõtlesin, ent välja
tuli üksnes kesine arvustuse
pealkiri: on vajalik olla vajalik.
Mõne aja pärast lisasin — tingi-
mata ka iseenese jaoks. Kõlab
veidi imelikult või kohmakalt.
Aga võib-olla te saate minust
aru?

Lõpetuseks mõni sõna selle
luule oletatavatest lugejatest. Te-
gelikult ei pidanudki ma midagi
oletama. D., luuletaja perekon-
nasõber, rääkis hiljuti muuseas
kohvikujutu sekka, et Leelo
Tungla on laialdane ja arvata-
vasti ka üsna püsiv lugejaskond.
Ta saavat lugejailt kirju ja tähe-
lepanuavaldu. Kes need tar-
mukad lugejad küll olla võiksid,
pärisin skeptiliselt. Keskealised
ja vanemad naised, mitte nii sa-
geli suuremates linnades elavad,
pigem pärit väiksematest linna-
dest või alevikest, maakoha-
dest. Skepsis hajus sedamoodi.
Kui muu lugejaskond su varem
või hiljem unustab, siis nemad,
olles su kord juba omaks võt-
nud, nemad jäävad. Eks ma
oleksin vist isegi lõpuks samale
järeldusele jõudnud, kuid nüüd
on sel — vähemasti mulle enda-
le — fakti kaalu. Kuidas aga sõ-
nastada minu praegust suhet
Leelo Tungla luulega? Distantis
jää, ent võõristus kadus.

PEETER KÜNSTLER

* Kuidas tekkis teil huvi Eesti vastu? Kuigi me elame naabrus-
ses, teavad taanlased meist
üsnä vähe.

Ülikooli astudes olid mu
teadmised Eestist pinnapealsed.
Õppisin Kopenhaageni ülikoolis
Põhjamaade filoloogiat. Huvitu-
sin esialgu soome keelest, mida
õpetas dr. phil. Olli Nuutinen.
Tudengina võtsin osa soome-
ugri keelte üliõpilaste rahvusva-
helistest seminaridest Helsingis,
Viinis ja Tartus. Minule sai saa-
tuslikuks Viini seminar 1989.
aastal, kus sain kuulda palju hu-
vitavat Eestist, ja minus tõrkas
sümboolne Eesti vastu. Kui aasta
hiljem käisin Tartus ja Käärikul,
olin lausa vaimustuses.

* Te räägite päris ladusalt eesti
keelt. Kuidas te selle selgeks
saite?

Taanis polnud varem võima-
lik eesti keelt õppida. Lähim
koht, kus seda sai teha, oli Rootsi
linn Lund. Sealne ülikooli juu-
res asub soome-ugri instituut,
kus töötas ka eesti keele lektor.
Nüüd tuli mul kord nädalas sõi-
ta Kopenhaagenist Lund. Minu
õpetajad olid algul Salme Tam-
mert, siis Pille-Mai Laas, hiljem
soomlanna Tarja Soutkari. Kasu-
tasin Rootsi eestlase Mare Aadli
õpikut, see on kerge, lihtne õpik.
Eelmisel korral Eestis käies võt-
sin tunde ka KKI teaduri Anu
Haagi juures.

TAANI ESTOFIIL ANNE BEHRNDT TAAS EESTIS

Mais saabus Tallinna meie kirjanduse sõber Kopenhaage-
nist — Anne Behrndt, et tutvuda meie kultuurieluga ja sü-
vendada oma eesti keele oskust.

Ma ise ei ole oma keeleosku-
sega sugugi rahul, ma oskan
eesti keelt rohkem teoreetiliselt.
Aga praktikat on vähe ja kõnele-
mine ei lähe nii ladusalt kui soo-
viksin.

* Eesti kirjandust on taani keelde
väga vähe tõlgitud. Ma tean, et
on ilmunud proosaümberjutus-
tus "Kalevipojast", A. Gailliti
"Karge meri" ja Tallinnas on
"Perioodika" avaldanud E.
Raua "Naksitrallid" I ja II osa
ning veel paar lasteraamatut.

Viimasel ajal on ajakirjandu-
ses palju juttu olnud Eesti ise-
seisvumisest ja siinsest poliiti-
kaelust, aga eesti kirjandust ei
teata. Minagi polnud Gailliti ro-
maani lugenud. Ka ajakirjandus-
ses on ilmunud vaid üksikuid
tõlkeid. Näiteks estofiilid Leif
Hannibal ja Kaarina Kiljanto on

pisut tõlkinud Valtonit. Palju-
desse Euroopa keeltesse tõlgitud
J. Kross, P.-E. Rummo, J. Kap-
linski jt. on Taanis veel avasta-
mata.

Mina ise olen veel vähe tõlki-
nud. Prantsuse keelest kaks N.
Sarraute'i romaani, soome kee-
lest L. Silanderi noorsoojutustu-
se ja pisut ka inglise keelest. Ees-
ti keelest raadiole
paarkümme Hando Runneli
ja Jaan Kaplinski luuletust, neist
mõned ilmusid ka ajalehes "In-
formation". Samas lehes kirjuta-
sin Bernard Kangrost ja Eesti
Kirjanike Kooperatiivist. Ühe
kirjastusega oli kokkulepe Jaan
Krossi "Keisri hullu" tõlkimi-
seks. Alustasin tööd ja konsul-
teerisin korduvalt Kopenhaage-
ni eeslinnas Birkerød's elava

estlase dr. phil. Vello Helkiga,
aga siis kirjastus loobus. See ro-
maan ilmub tänavu ühe teise
kirjastuse väljaandel S. Sørense-
ni tõlkes.

* Mida kavatsete lähemas tulevi-
kus meie kirjandusest tõlkida?

Taanis raadiole tõlgin Paul-
Eerik Rummo "Tuhkatriinu-
mängu". Käsil on Arvo Valtoni
lühiproosa. Loodetavasti saab
sellest valimik. Järge ootab Karl
Ristikivi "Hingede õõ". Usun, et
leian eelolevatel nädalatel Ees-
ti veel midagi uut ja huvitavat.

* Kas eelolev Taani kuninganna
Eesti-visiit aitab kaasa ka kul-
tuurisuhete süvendamisele?

Kindlasti. Siia tuleb palju aja-
kirjanikke ning kavatsen ka ise
avaldada sarja intervjuusid kir-
janike ja kultuuritegelastega. Nii

tutvusin äsja keeleteadlase Pent
Nurmekunnaga, kes on Taanis
elanud ja oskab praegugi väga
hästi taani keelt. Loodetavasti
saan kirjanike intervjuude juu-
res tuua ka loomingunäiteid.

* Mida olete estofiiline veel tei-
nud?

Möödunud õppeaastal õpetas-
in Kopenhaagenis eesti keelt.
Mu õpilaste hulgas oli ka meie
Tallinna suursaadiku abikaasa,
üks välisministreeriumi ametnik
ja mitu ärimest.

Seni puuduvad nii taani-eesti
kui ka eesti-taani sõnaraamatud.
Kavatsen lähemas tulevikus ha-
kata neid koostama. Kumbki
hõlmaks umbes 20 000 sõna. Eel-
tööna tahan Keele ja Kirjanduse
Instituudis tutvuda uuema eesti-
keelse sõnavaraga.

* Kuidas olete rahul taani kirjan-
duse eestindamisega?

Alates Hans Christian An-
dersenist on meie proosat üsna
palju tõlgitud ja ka valikuga
võib põhiliselt rahul olla. Oleks
tore, kui mõni poeet tõlgiks ka
taani luulet, eriti nüüdisaegset,
näiteks Inger Christenseni jt. Ka
on meil huvitavaid näitekirja-
nikke nagu Sven Holm ja Jess
Ørnsbo. Meie kaasaegset proo-
sastki võib leida mõndagi väärt-
uslikku.

ANNE BEHRNDT
VESTLUSKAASLANE OLI
EERIK TEDER

Minu poliitilistest ideaalidest peaks olema selge, et poliitikas tahaksin igati toonitada kultuuri. Kultuuri sõna kõige laiemas tähenduses, alates sellest, mida võidakse nimetada igapäevase elu kultuuriks — ehk viisakuseks — kuni seileni, mida me tunneme kõrgkultuurina, kaasa arvatud kunst ja teadus.

Ma ei mõtle, et riik peaks kultuuri kui üht erilist inimtegevusala tugevasti subsideerima, ega jaga üldse toda paljude kunstnike nõrduhinna hirmu, et meie praegune aeg rikub kultuuri ning lõpuks ka hävitab selle. Enamik meie kunstnikke on eba-teadlikult harjunud sotsialistliku riigi lõpmatu heldekäelisusega. Too riik subsideeris mitmesuguseid kultuuriinstitutsioone ja -asutusi, hoolimata sellest, kas näiteks film maksis üks miljon või kümme miljonit krooni või kas keegi seda üldse kunagi vaatamas käis. Polnud oluline, kui palju tegevusetuid näitlejaid oli teatri palgalehel. Peaasi, et kõik olid palgalehel, ja seega ka altkäemaksuvõtjad. Kommunistlik riik teadis, kus peitus talle suurim oht: intellekti ja vaimu valdkonnas. Ta teadis, keda tuli esimesena ebaratsionaalse heldekäelisusega rahustada. Et see riigil aina rohkem ebaõnnestus, on iseeni, mis vaid kinnitab, kui õige oli tema kartus, sest kõikide kunstnike suunas loobitud altkäemaksude, preemiade ja tiitlite kiuste olid nad ikka esimesed, kes mässama hakkasid.

Seetõttu jätab mind külmaks kunstnike nostalgiline kaebus, kes hellalt meenutavad "sotsiaalset hoolekannet" sotsialismi all. Kultuur peab vähemalt osaliselt õppima, kuidas ise jalul seista. Ta peaks osaliselt olema toetatud maksustatavast tulust mahaarvamise, sihtkapitalide, arengufondide jms. kaudu, — vormid, mis muide kõige paremini sobivad kultuuri paljususele ja vabadusele. Mida mitmekesisemad on kunsti ja teaduse

KULTUUR ÜLDSE

VÁCLAV
HAVEL

võimsate ja nõrkade, tervete ja haigete, noorte ja vanurite, täiskasvanute ja laste, ärimeeste ja kundedega, meeste ja naiste, õpetlaste ja õpilaste, ohvitseride ja reameeste, politsei ja kodanike vahel.

Lisaks mõtlen kvaliteedist, mis valitseb inimeste vahekordades looduse, loomade, atmosfääri, maastiku, linnade, aedade ja kodudega — kodu- ja arhitektuuri kultuurist, avaliku teenindamise, big business'i ja pisipoodide kultuurist, töö- ja reklaamikultuurist, moekultuurist, käitumis- ja meelelahutuskultuurist.

Ja veel. Seda kõike oleks raske ette kujutada ilma seadusliku, poliitilise ja administratiivse kultuurita, ilma riigi ja kodanike vahekordade kultuurita. Enne sõda olime kõigis neis valdkondades samal või isegi kõrgemal tasemel kui tolleaegsed jõukad Lääne demokraatiad. Meie praeguse olukorra hindamiseks piisab ületada piir Lääne-Euroo-

passse. Ma tean, et see katastrofaalne langus üldise kultuuri tasemel, langus avalikus kombelises on seotud meie majanduse langusega ning on isegi suurel määral selle otsene tagajärg. Ikka hirmutab see mind rohkem kui majanduslik langus. Ta on nähtavam; ta puudutab inimest nii-öelda füüsilisemalt. Ma võin hästi ette kujutada, et kui mu lemmikkõrtsis sülitavad kunded põrandale ning teenidajad käituvad minuga matslikult, häiriks see mind kodanikuna rohkem kui et ma poleks piisavalt rikas tolles kõrtsis iga päev käima ja tellima kõige kallimat rooga. Samuti, kui ma ei suudaks endale eramaja osta, häiriks see mind vähem, kui et ma kusagilt ühtki kena maja näha ei saaks.

Mida tahan öelda, on ehk selge: nii tähtis, kui meie majanduse jaluleseadmine ka ei oleks, pole see kaugeltki ainus meie ees seisev ülesanne. Teps mitte vähem tähtis pole teha kõike võimalikku, et parandada argi-

elu kultuuritaset. Majanduse arenedes juhtub see niikuinii. Ent me ei saa ainult sellest sõltuda. Me peame algatama laiaulatuslikku programmi üldiseks kultuuristandardite tõstmiseks. Ei ole õige, et peame ootama, kuni jõukad oleme; me võiksime kohe alustada, ilma kroonitagi taskus. Keegi ei suuda mind veenda, et vaid paremini maksitud halastajaõde käitub patsiendiga hoolikamalt, või et vaid kallid maja võiks olla meeldiv, et vaid rikas ärimees võiks oma kundedega viisakas olla ja nägusa sildi oma poe ette riputada, et vaid jõukas talunik saaks oma loomi hästi talitada. Ma läheksin isegi kaugemale ja ütlesin, et mitmes aspektis võiks argiviisakuse parandamine kiirendada ka majanduslikku arengut — pakkumise ja nõudmise, kaubanduse ja ettevõtluse kultuurist väärtuste ja elulaadi kultuurini välja.

Ma tahaksin teha kõik endast oleneva, et omal viisil kaasa aidata üldise viisakuse tõstmise programmile või teha vähemalt kõik, et väljendada oma isikliku huvi sellise parandamise vastu, olgu siis presidendina või mitte. Ma usun, et see kuulub nii lahutamatu osana kui ka loogilise tulemusena minu arusaamisest poliitikast kui kõlbluse praktikast ja "kõrgema vastutuse" rakendamisest. Lõppude lõpuks, kas on olemas midagi, mille üle kodanikud — käib tolt poliitikute kohta — peaksid rohkem muret tundma, kui see, kuidas elu meeldivamaks, huvitavamaks, mitmekesisemaks ning talutavamaks teha?

The New York Review, 28. V 1992

Tõlkinud
TOOMAS HENDRIK ILVES

P.S.

1. Umbes pool aastat tagasi kutsuti mind esinema konverentsile *Raha ja rahvuskultuur* teemal, kuidas Läänes (ja eriti Ameerikas) finantseeritakse kirjandust.

NB! Mind kutsuti, see tähendab — esiteks ma pole kellelegi oma arvamusi peale pressinud, teiseks ma rääkisin sellest, kuidas kirjandust finantseeritakse (või ei finantseerita) Läänes, tuues näiteid nii Lääne kui ka Läänes elavatest eesti kirjanikest, et hajutada ideed, nagu riigi toetuse puudusel kirjandus hävib. Mind teeb kurvaks, et minu ettekandele *Laissez faire* ehk *Turumajanduse tingimustes pole kirjanduse isemajandamine ime* järgnenud vihased reageeringud unustavad: a) ma esitasin neid seisukohti eestlaste endi kutsel, (kutse üheks põhjuseks oli, et keegi räägiks ka sellest, kuidas mujal tehakse), ning b) et need ei ole ennekuulmatud, analfabeetse ühiskonna ideed, mida ma ette kandsin, vaid kirjeldus, kuidas eksisteeriv süsteem töötab ja on alati töötanud.

Teatavasti oli Roomas kombeks ebameeldiva sõnumi tooja hukata. Reaktsioon minu ettekandele meenutab Rooma impeeriumi jaanalindu: ta hoiab pead liivas nii

kaua kui võimalik, aga igaks juhaks laseb kellelgi uudiseid tuua, ent kui uudised ei meeldi, siis tuleb sõnumitooja tappa niikuinii. Tsiviliseeri(ma)tusest veel niipalju: kui selgus, et ma Eestisse ise tulla ei saa, saatsin oma ettekande faksi teel Tallinnasse konverentsile, kus mitme kohalviibinu tunnistuse järgi see mõnuga hästi mõnitavalt ette loeti. Kindlasti sai palju nalja, ent siinmail ja vist isegi Roomas oleks seda peetud üsna labaseks naljaks. Aga mida tean mina sellest, kuidas Eestis asju aetakse? Ehk tuleks mul teisi Eesti konverentsidele sõitvaid välismaalasi hoiatada.

2. Kavatsesin oma ettekannet *Sirbile* pakkuda, ent ennäe, vaatamata sellele, et minu faksitud ettekande peal seisis rasvases kirjas "Mitte avaldada ilma autori loata!", ilmus see ajalehes *Eesti Aeg*:

- ilma minu loata ja minult küsimatagi,
- äratundmatuseni kärbituna (2/3 originaalist) ning
- minu nime all ilma a) ega b) märkimiseta.

3. Seetõttu ei hakka ma igasugustele vastuartiklitele ning *Argumenta vituperatioque ad hominem* reageerima. Niipalju küll, et ma ei rääkinud üldisest kultuuri finantseerimisest, nagu mulle on mõnes artiklis ja etteastumises omistatud, vaid ainult kirjandusest. Juba keskkooli algul õpetati mulle, et oponendi argumentide väänamine nende purustamiseks ja naeruvääristamiseks on intellektuaalselt ebaadekvaatne. Kui keegi on sellest tõesti huvitatud, siis minu seisukohad kultuuri finant-

seerimise kohta üldse on avaldatud "Teater. Muusika. Kino" aprillinumbris. Muide, needki olid minu käest intervjuu korras küsitud ning neid ei ole ma kellelegi peale surunud.

4. Üldiselt, see mida arwab mingi "Eesti asjadega vähe kursis olev Müncheni literaat" (Sirp, 1992. aasta tööloispuha number), on suhteliselt tähtsusetu. Ühelt poolt selle pärast, et Eestis valitsevaid intellektuaalse eetika printsiipe tunnen ma tõesti väga, väga halvasti, s.t. nad on mulle lihtsalt võõrad. Teisalt aga on välismaal elava inimese selgitused Lääne kirjanduse finantseerimissüsteemist absoluutselt ebaolulised. Aga mida öelda Põltsamaa või Varbla talumehest maksumaksjale, kes ühel päeval küsib: "Kas ma tõesti pean mingi NLKP poolt soositud, ENSV teenelise (Haveli järgi altkäemaksustatud) kirjaniku Harju tänava korteri oma raske tööga teenitud kroonidega kinni maksma?" Või "Miks pean mina *Kompromiss on väljastatud: lugusid eesti tšekistidest* autori, ENSV teenelise ajakirjaniku, EV Kirjanike Liidu liikme vanaduspensionari maksma?" Kuidas temale vastata?

T.-H. I.

Eetikast veel niipalju: selle essee avaldamiseks "Sirbis" on Václav Haveli ametliku esindaja *Aura-Pont'i* luba.

Tõlkeonorari palun üle kanda Migratsioonifondi arvele.

23.—30. maini toimus Poola linnas Torunis II rahvusvaheline teatrifestival "Kontakt 92". Osales 13 teatrit 7 riigist: Baieri Riigiteater Münchenist ja TransformTheater Berliinist, Leedu Akadeemiline Draamateater ja Leedu Noorsooteater Vilniusest, "8. Päeva Teater" Poznanist, "Cricot 2" Krakowist ja Toruni Draamateater, Roman Viktjuki teater ja teater "Emmitaž" Moskvast, "Komödiandi Varjupaik" Peterburist, Kiievi Noorsooteater, Martini Draamateater Slovakiast ja Pärnu "Endla".

Mängiti mitmesugust dramaturgiat, alates Marivaux'ist ja Brechtist ning lõpetades improvisatsiooniliste tekstidega.

Kuue riigi esindajaist koosnenud seitsmeliikmelisel žüriil oli jagada kolm ametlikku auhinda ja neli eripreemiat.

Eripreemia kunstilise kujunduse eest: "8. Päeva Teater"; eripreemia tolerantsusteema käsitlemise eest: Pärnu teater "Endla"; eripreemia parimale noorele näitlejale: Heiko Sööt — Jass Tiiskäpa rolli eest lavastuses "Epp Pillarpardi Punjaba potitehas"; eripreemia parimale näitlejale: Kostas Smoriginas Tema rolli eest Leedu Noorsooteatri lavastuses "Kvadraat"; III preemia: "8. Päeva Teatri" lavastus "Eikellegimaa"; II preemia: Leedu Noorsooteatri lavastus "Kvadraat".

Grand prix: teatri "Endla" lavastus "Epp Pillarpardi Punjaba potitehas".

Sel aastal Torunis toimunud "Kontakt 92" tõi esile veel kord, et head teatrit ei tehta hoopiski ainult maailma suurlinnades ja arenenud kapitalismi toel.

Muidugi on "Kontakti" edu pant Poola erakordselt põnev teatrielu ja näitekirjandus. See kordsel festivalil Poolat esindanud kolm lavastust võinuksid küll kõik peapreemiale kandideerida.

Ühegi festivali peaesmärk ei ole muidugi preemiate saamine ega andmine, ometi peaks Eesti teater oma väärtust seekord tõeliselt tunnetama: "Punjaba potitehas" grand prix võidetud tasavärgses tipplavastuste konkurentsis.

"... ei teagi, kas nimetada seda eluks või näidendiks..."

nendib Kantor oma lavastuse "Täna on minu sünnipäev" kavalehes. Ja eks ole see tõdemus üdini kantorlik, on ju kogu tema looming otsekui pildikesed autobiograafiast, elatud elust, nähtud inimestest, mõjutustest... "Täna on minu sünnipäev" seostab ja liidab isiklikke mälestusi ja unenäolisi allusioone, ajaloolisi detaile ja tsitaate maailmakultuurist — kõike seda, mida mälu esile toob. Paraku ka mälestust Kantorist enesest. Juba ligemale poolteist aastat töötab "Cricot 2" ilma juhita, esitatakse Kantori viimast lavastust ja alati seisab laval üks tühi tool. Näitlejad esitavad Kantori mälestusi ja mälestust Kantorist.

Juba lavastuse tegelaskujude nimistu on oma konstrueeritust reetvas südamlikkuses ebatavaline: Vaese kujutluseruumi omanik Tadeusz Kantor; Tema autoportree; Õnnetu tütarlaps, keda

AUTOBIOGRAAFILINE TEATER

ehk TSITAATE ÜHELT FESTIVALILT

polnud; Majaomaniku vari; Need, kes on (meile) kallid ja ei viibi kohal: Isa; Indiviid, kes on võtnud isa kuju; Infanta Velázquezi maalilt; Ajalehepoiss aastast 1914.

Lisaks muidugi traditsiooniline preester Wielopolest, Kantori sünnikodust. Ja ajaloolised isikud: Meierhold, poola kunstnikud Maria Jarema ja Jonasz Stern.

Pildikatted, mälestused sõjast, tulistamisest, NKVD-st, üht ammust sünnipäeva kujutav elustunud foto.

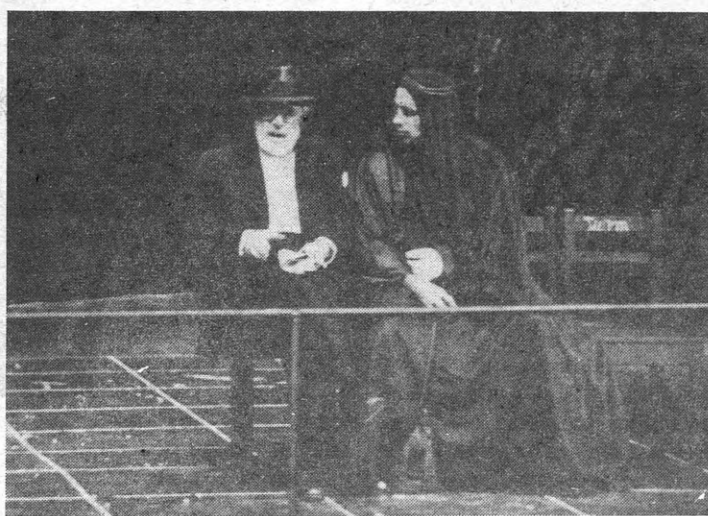
Kantor lavastuste traditsiooniline lahtikäiv tool, raudvärba-dest puurid, mingist lauajupist tekkiv pidulaud... Sõnelused, tekstikordused, juudi rahvalaul läbisegi Beethoveni ja Haydniga, Kantori hääl lindilt, Wielopole preestri sõnad, poola ja prantsuse keel, Meierholdi surmaeelne kiri Molotovile Butõrka vanglast...

"Täna on minu sünnipäev" finaali kirjeldab stsenaarium nii: "... kõigil on seesugused ilmed, otsekui viibitaks kellegi väga kalli matustel. Keskel seisab minu autoportree ja kõneleb..." Halvav, groteskne eneseiroonia: Ühe autobiograafia lõpp...

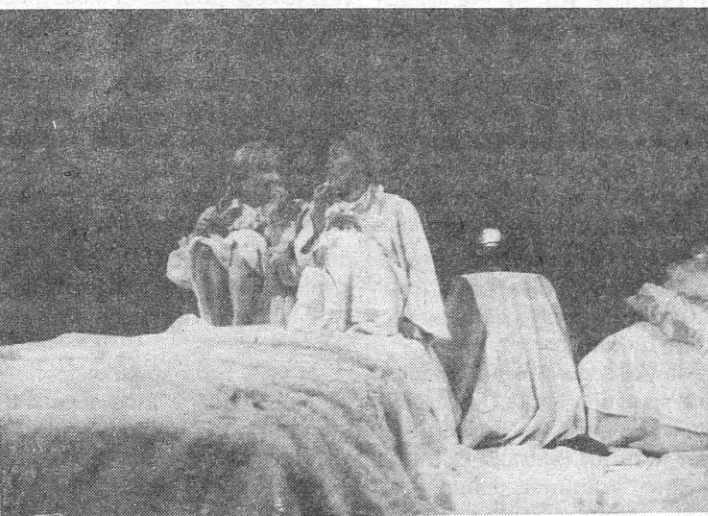
"Shakespeare, Beckett, Brecht — iga näidend on autobiograafiline. Kirjaniku kapital on tema elu," väidab teinegi kirjanik-lavastaja George Tabori, kelle "Nathani surma", Lessingi "Nathan Targa" ümberpööratud versiooni esitas festivalil Baieri Riigiteater. Pressikonverentsil vaevaks sakslasi küsimus, kas võõramaalastest publik ikka mõistis nende töö uudsust, klassika pahupidipööratust, kus Lessingi valgustusajastu muinasjutulisusest on saanud räige pilt tänapäeva maailmast. Ungari juudi George Tabori lavastus oli ühtaegu julm ja puhas, naturalistlik ja steriilne. Ja ehkki Taboril on seljataga nii segane elu kui üldse võimalik — Hollywoodist ja Hitchcocki stsenaariumikirjutajast läbi Elia Kazani teatrikooli Grotowski ja Brechtni —, oli tema töös midagi ürgsaksalikkust. Malelauana ülesjoonistatud laval liikusid inimesed kui etturid. Kord istuti eeslaval seisvatele toolidele kirjadega "Kuningas", "Emand", "Soldat". Siis kaoti laval seisvate (päris!) elupuude varju, et mängu võiksid tulla uued etturid. Mäng, mäng, mäng. Loogiline. Omal moel ka autobiograafiline.

Ent erinevalt Kantorist on Tabori autobiograafia ühe rahvuse ja ühe põlvkonna autobiograafia. Kantor räägib enesest, ta otsib ennast. Tabori otsib enese kogemuse läbi oma rahvuse lugu. Ta räägib kannatustest, ent eemalseisja toonil.

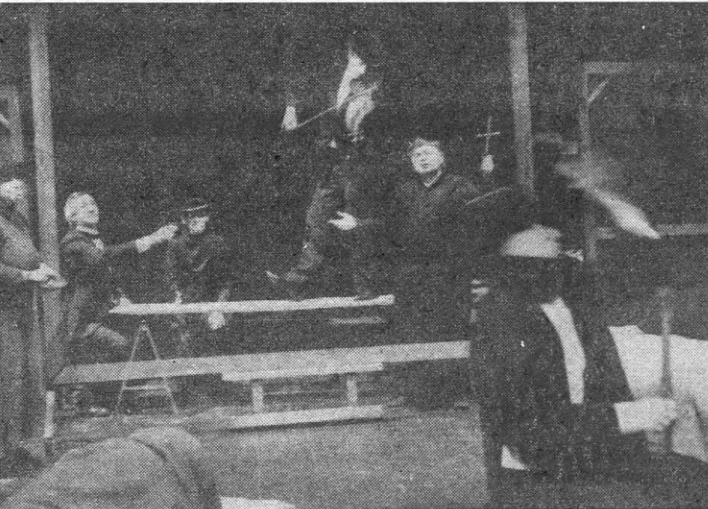
Ka teine festivalil esinenud Saksa teater, TransformTheater

G. Tabori "Nathani surm" Baieri Riigiteatri esituses.

T. Rozewicz "Valge abielu" Toruni Draamateatris.

Tadeusz Kantori viimaseks jäänud lavastus "Täna on minu sünnipäev" trupilt "Cricot 2".

Berliinist oma Joyce'i-lavastusega "Jõevool" pakkus nauditavat professionaalsust, visuaalselt omapärast rääkimata. Kogu lavapõrandat kattis sinakalt lendav vesi, milles osalejad liikusid, istusid, rullusid. Veepinnal triivis teri täis paat. Kogu teatriõhtu jooksul räägiti ja mängiti siin seksuaalseid unelmaid, räiged ja groteskseid. Ja ei mingit erootikat, külm täpsus, range korrapära, lihvituse ja puhtestetiiline kogumulje.

Erootiliste kogemuste-kogematuseteema täitis ka Toruni teatri esitatud Tadeusz Rozewiczi "Valge abielu". Kahe neiuas tüdruku kasvamise/arenemise loo ja sellesse põimitud

näiliselt labasegi erootika varal räägib Rozewicz väga valusatest asjadest: armastusest elust, vabadusest elust, määratud elust. Veatu soengu ja nõelasilmast tulnud kostüümi taha peidetud valust ja vaevast. Inimese kohanemisest elu jätkusega, tasahilju ja märkamata, ühelt kompromissilt teisele liikudes. Sellest, kuidas hall hakkab näima valgena, kuidas ilm imeb puhtuse endasse. Barbara Zawada valgesse uppuv lavakujundus, mille soojus ja hubasus peitis eneses inimlikku tragöödiat, lõi lavastuse imelise sordiini all atmosfääri. Kõik oli siin vaoshoitud, täpne ja puhas, ometi mitte steriilne. Just selles vaikes, Brahm-

si valsi helidest saadatud maailmas mõjus iga karjatus eriti tugevasti, eriti valusalt.

"Eikellegimaa on need neli-kümmend aastat, mis ehitasid seinä läbi Euroopa tsivilisatsiooni. Eikellegimaa on sellest seinast jäänud auk, mis lahutab meid teist. Eikellegimaa on meie erinevast ajaloolisest kogemusest sündinud teadmised."

(Ewa Wojciak, "8. Päeva Teater")

Mis või kus on eikellegimaa... Kas Euroopa südames, kaht Berliini lahutanud müüri ääres või kusagil juurte ja jumalateta paigas, kohas, kus ei ole koduhõngu, mõnes jumalast unustatud rohtukasvanud aias? Ehk ongi kogu maailm vaid üks suur eikellegimaa...

Ka "8. Päeva Teatri" lavastus "Eikellegimaa" sobiks ehk mõista omamoodi autobiograafiana, mitme inimese autobiograafiana etteantud teemal. Erinevad nägemused eikellegimaast, piirsituatsioonist, mingist tavalisest olme-reaalsusest väljaspool olevast ruumist.

Ehkki... üksüheselt võttes oli see lavastus emigratsioonist — "Eikellegimaa" on "8. Päeva Teatri" esimene Poolas valminud etendus pärast aastatepikkust emigratsiooni ja töötamist peamiselt Itaalias.

Neli kõrget metalltorni ümbritsevad lavaruumi. Otsekui hallid varjud liiguvad selles ruumis näitlejad. Tummalt ahastavad näod on surutud vastu akende klaasruute. Ükskõikselt kleepuvad mööduja suudele kleplindid. Vaikus. Hubisevad küünlatuled (kodu)akendel. Metallpostide undamine tuules.

Algul ühekaupa, siis pihutäite viisi loobib Tema (Kostas Smoriginas) õhku üha uusi ja uusi sukrutükke, neid vanglas veedetud päevade tummi tunnistajaid. Igast päevast üks.

See on omaette vangla ajaramine, niit, mis seob eluga sellel eikellegimaal. Ekstaatiliselt hoos tormab Tema laval ringi, sukrutükikestest jääb järele vaid valge tolm, aga see ei loe. Nende osa on täidetud. Elu eikellegimaal on läbi.

Ka Nekroosiuse "Kvadraati" Leedu Noorsooteatri esituses võib nimetada omal moel poliitiliseks (vähemalt võis seda teha lavastuse sünniajal, 12 aastat tagasi). Täna päeval tõusis "Kvadraadis" esile tema inimesekesne põhihoovus, ühe armastuse poeetiline lugu. Ja nagu aastaid tagasi, nii mõjus nüüdki vapustavalt Nekroosiuse lavastuse kulminatsioonistseen, armastuse sünd kõledalt tühjas kambri, kolmekordse raudnari ääres.

Lõpetuseks pean ka iseenast välja vabandama klassikalise tsitaadiga: tervet rehken-dust ma ei jõudnud, tegin pool. Neljateistkümnest festivali-etendusest mahtus paberile kuus. Ometi tahaks loota, et see subjektiivne valik ka objektiivselt festivali olulisemaid hetki puudutas ja Torunis toimunu üldpildist pisukese ettekujutuse andis.

KADI HERKÜL

KOMMENTAAR

ÜKS MAA,
ÜKS MAAILM

Tähtsaim, mis maailmas praegu toimub, võiks olla Rio de Janeiro tippkohtumine. Kas tõesti on, see selgub ka kunagi. Kuus meie meest on seal. Mis nad kuulevad ja näevad, kas sõna sekka ütlevad ja millistelt positsioonidelt, see selgub varsti.

Mina vaatan Eesti TV-d ja olen tänuks, et näen filme maailmast, mida meiega nimetame Kolmandaks Maailmaks ehk arengumaadeks. Möödunud neljapäeval näidati "Elu võlu" (Brasiilia 1992). Juunis tuleb veel kaheksa saadet, kui uskuda telele lubadusi, — kõik üldpealkirjaga "Üks maa, üks maailm". Ütlen selle üle sellepärast, et brasiillaste lugu oli kurb ja kõige kurvem oli teadmine, et mitte kogu rahvas ei istu TV ekraanide ees, ja suur osa nendest, kes istuvad, ei vaata Eesti kanalit. Kui me kõik vaataksime neid filme, siis saaksime rääkida. Sõnad üksi on mannetud ja neid tehakse liiga palju. Niisiis saan ma rääkida neile, kes nägid. Nad saavad ehk aru, mis ma mõlten, kuigi ma ei oota, et nad nõustuksid. Tõde on liiga kure.

Ja tõde, mis minu jaoks välja koorus, on lühidalt selline. Arenenud maad on enamasti omanud koloniaalmaid, sealt on pärit nende rikkuse põhi. Arengumaad on endised koloniaalmaid, ära ostetud värviliste klaashelmest ja alkoholiga. Kui arengumaadel lubati endalt

ike heita, anti neile võlgu majanduse ülesehitamiseks. Iga rahva seas on juudaseid ja alati on nad pukis. Pakkumised võeti vastu, tilluke osa kohalikest rikkust, ülejäänute eluvõimalused aina ahenevad. Võlg on antud niisuguse protsendiga, et seda pole kunagi võimalik tasuda. Võlg kasvab ja jääb kasvama. Rahvas ei orienteeru toimivas enam ammu.

Arenenud maailm nõuab Brasiiliast sündimuse piiramist. Linnades tapetakse lapsi. Ebaloomulikke pole siin midagi. Kui inimene on eelkõige taastoodetud tööjõud, siis ei vääri ta tähelepanu, kui ta tööjõuna ei toimi. Kui inimene on eelkõige tarbija, siis on ta ülearune, kui ta ei tarbi. Vaene inimene tarbib vähe. Lapsed, kes sünnivad lootusetusse maailma, muutuvad kiiresti selle maailma vägevate ohtlikuks. Varem lahendas arenenud maailm need probleemid sõja abil, nüüd palgatakse tapjad. Ebaloomulikke pole siingi midagi. Kui kõige tähtsam on ideoloogia, siis võib selle nimel tappa, küüditada, vangistada, taga kiusata. Kui kõige tähtsam on raha, siis võib raha eest osta ja müüa kõike. Ka narkootikumide kaalusid.

Brasiilia parlamendiliikmed süüdistasid oma olukorras Maailmapanka, Euroopa Nõukogu, Rahvusvahelist Valuutafondi ja NATOT.

Ja meie? Kuhu püüme meie?

Kas teate, kuidas Ülemnõukogu otsustas Eesti astumise Valuutafondi liikmeks? Siim Kallas tõusis kiireloomuliste küsimuste puhul kõnetooli, kaasas paar paksu raamatut, ja ütles umbes nii: nüüd on kiire, vaja kohe otsustada, vaja kohe helistada, siin nendes raamatutes on kirjas, mis see tähendab, mis õigused, mis kohustused, ma ei jõua seda refereerida, otsustagem! Esitati mõned küsimused, ka kohustuste kohta vist. Vastus: nojah, mingeid kohustusi see ikka toob. Aga laenu saame. Andrus Ristkok, leheveergudel vist juba üsna populaarseks sõimatud saadik, küsis nii: meie rahvas hääletas iseseisvuse ja sõltumatuse poolt. Kas ja kuidas võib see samm ohustada eesti rahva sõltumatust? Vastus oli ebamäärane. Otsus võeti vastu. Eesti on Rahvusvahelise Valuutafondi liige, me saame laenu. Mida see tähendab, eks seda saa ka kunagi teada. Arvatavasti siis, kui on juba hilja.

Miks me tahame algusest peale saada arene-

nud maa? Kannupoisiks? Meie oleme ju selles süsteemis arengumaa! Palju meil juba võlgu on? Kui palju ja mida on meie nimel juba lubatud ja kellele? Kust meil see suurusehullustus mõtelda ennast Euroopa suurriikidega ühte kallas, meil pole ju algkapitali kunagiste asumaade näol? Meil pole ju kedagi ekspluateerida peale teise eestlase?!

Kui ma vaatan, mis praegu meie ümber toimub — tohutud rahad liiguvad eriti just endise nomenklatuuri kätes — kas ma saan mitte mõelda, et see raha peab olema varastatud, sest eelmises riigis ei saanud keegi meist rikkaks. Varastatud kõigilt meilt, kes me oleme pandud rähklema hoiukassa- ja pensionisabades, rahavahetuspunktid, poes. Kas me tõesti tahame kapitalismi? Kas me ikka mõistame, mis see on? Kas me ikka mõistame, et see ongi meil juba käes — raha on jaotatud, raha teeb raha! Ja tootjad ootavad seni oma kopikaid. Paremaks ei lähe.

Kui ma vaatan seda, siis ei suuda ma enam uskuda, et olime okupeeritud riik. Küllap siis sündis kõik samamoodi. Küllap siis oli ka teatud hulk inimesi meie endi keskelt, kes kiiresti reageerisid sellele, mis kasulik näis, ja nad võisid nagu praegu puhta südamega väita, et see on rahva tahe. Ja olemuslikult olid need täpselt samasugused inimesed kui praegused pankurid ja uusrikkad. Sellepärast ei uuri me tõsi-meelselt möödanikku, sellepärast ei sobi enam küsida, kust raha tuleb.

Kahe nädala pärast oodatakse, et me võtame vastu oma uue Eesti riigi põhiseaduse, mis sisuliselt kinnitab kõik selle, mis praegu meie ümber toimub. Põhiseadus on pikk ja ilma suure uurimis- ja mõtlemistööta sellest jagu ei saa. See on meelega, et inimesel tekiks tunne: oh, mina olen rumal, küll need targad teavad... Põhiseadus peaks olema lühike ja selge nagu kümme käsku. Ta peaks, muide, ka sisaldama kümme käsku.

Kui me hääletame selle põhiseaduse poolt ilma et mõistaksime, mida see tähendab, siis oleme alla kirjutanud ise oma käega kõigele sellele, mis toimuma hakkab. See on väga suur vastutus.

MERLE KARUSOO

Viimasel ajal vaatan Eesti TV-d haruharva. Esiteks on see igav ja hall, teiseks on ilmad liiga ilusad. Ja mida olekski vaadata?

Poliitika ikka ühed ja samad näod ühel ja teisel pool lauda. Keskel väsinud reporter, kes teeb näo, et teda see kõik väga huvitab. Viimasel ajal on eriti ohtrasti ekspluateeritud Siim Kallast, kes kavala näoga ei ütle, millal kroon tuleb, aga reporter teab, et Kallas teab, aga ei ütle ja teeb ainult näo, et ei tea, aga reporter tahaks teada, kuigi teab, et vastust ei saa. Ja niisugust jura vaatad iga päev nagu lootuses, et pärast krooni tulekut elame kohe nagu Monte Carlos.

Vaatasin 30. mail ESTO-saadet, kus proua Endre ja härra Rumessen lugesid ette pika nimistu kultuuritegelasi, kes sõidavad New Yorki. Ei tea, milleks see hea oli, kuna niikuinii olid kõik nimed peale Pärnu "Punjabu" trupi (kes on kahtlemata sõitu väärt), minule isiklikult küll tundmatud. Kahju, et ei loetud ette kogu sümfooniaorkestri nimekirja. Oleks rahulikum elada. Pealegi rõhutati, et sõidukulud ei lähe eesti rahva taskust, sponsorid maksavad need kinni. Ajal, mil pensionärid sõivad vaestesööklas tasuta suppi, mõjub see kõik kuidagi väga kurvalt. Arvan, et selline saade ainult ärritab neid, kes kunagi kuhugi ei sõida. Võrdlemisi flegmaatiline Mati Talvik kuulas seda juttu pealt ja ainult üks kord läks ta silm põlema, kui ta küsis maestro Rumessenilt, kas ka too esineb Ameerikas? Ja kui sai jähtava vastuse, rahunes uuesti maha. Kas ei peaks Ameerika eestlased rohkem meile sõitma, nüüd, kui oleme

vabad ja meil on suurepärased esinemispaigad ja kõik räägivad ümberlingi eesti keelt?

Laupäeva õhtul vaatasin reklaamiklubi uut meelelahutussaadet "Vallaliste vallatused". See pani tõesti muigama. Selliseid mängu, mida korraldas Peep Raun oma abilistega, mängiti kuuekümnendatel Venemaa puhkekodudes ja sanatooriumides. Puudus veel kotisjooks ja toolide alt vihmaussina roomamine. Hirmsate nägudega mannekeenide riietamine oli selle mängu kulminatsioon. Maitseleagedus! Ja äkki üle pika aja suurepärane Priit Aimala ja Jüri Aarma humoresk, kusjuures Aimala näitas ennast tore da karakternäitlejana. Sellistest humoreskidest koosnev poole tunnine saade kulaks marjaks ära!

Lõpuks mõni sõna Muti-Normeti mammutelelavastusest "1991". Tean Mihkel Mutti kui teravmeelset sulameest. Mäletan ka Ingo Normeti omal ajal laineid löönud fantaasiarikast "Sauna" lavastust Pärnu teatris. See eeldas huvitavat vaatamängu. Aga võta näpus! Esimene seeria venis nii häbematult, et oli lausa igav. Samas tundus, et materjali oli kuhjaga. Aga pikad trammisõidud ja rahva jalutamine mööda linna, arusaamatud udupildid ja väga halb montaaž tegid süvenemise võimatuks.

Kahjuks ei saanud aru, mida soovis "üksik uitaja" Madis Kalmet? Kas raha või head kohta või sõita väljamaale või kadestas ta osavaid ärimehi või oli uus Eestimaa ta lihtsalt pahvioks löönud? Mitte ei saanud aru! Kui Normet tahatis näidata Eestimaal toimuvat kaost kunstilise kaose kaudu, siis see küll ei õnnestunud. Võib-olla olnuks Kalmetile vaja sisemonoloogi kaadri taga? See oleks kuidagi leevendanud tumma miimikamängu, milleks näitlejal ei olnud materjali, aga võimeid oleks olnud kuhjaga. II seerias läks asi kobedamaks tänu hästi mängitud

kujudele. Parim oli vahest stseen "Astorias". M. Smeljanski klaasistunud silm ja Muti terav tekst andsid suurepärase kuju tänapäeva intellektuaalsest impotendist, väikesest ärimehes. Väga hea mulje jätsid Teppart ja Üksküla, Vaariku järjekordne pisiroll muutus keskseks. Meeldis E. Kerge taageperaliku filosoofia la "tulene ja teeme kõik korda". Tõnu Kark tõestas nagu alati oma head vormi politoloogilise rollis. K. Kiisk, kes viimase aasta jooksul on andnud kaks toredat vanameest "Tallinnfilmis" ja Vanalinastuudios, oli järjekordselt huvitav vana skleerootiku ihnusko rollis. Meelde jäid E. Sprüit ja K. Orro, E. Järvis ja M. Veinmann ja veel paljud. Ning ometi jäid lavastaja taotlused ähmaseks. Tundub, et rütmitunne vedas alt. Kõik oleks võinud mahutada ühte seeriasse. Poleks vaja läinud ei "Kaktust" ega "Krookust", oleks piisanud paviljonist ja mõnest objektist.

Pilada tänapäeva Eestit on väga riskantne üritus, kuna pilatavad oleme me ise. Pealegi on üksteise aasimine, kadestamine ja hirm homse päeva ees võtnud meilt distantsitunde. Kõrvaltvaataja pilk (M. Kalmet) ei pääse mõjule, sest passiivsus ei ärata tänapäeval tähelepanu. Silma torkavad ainult igat sorti funktsionäärid (poliitikut, ärimehed, kollaste lehtede ajakirjanikud jpt.). Oleks näiteks M. Kalmet lavastuse lõpus kirjutanud M. Muti kohta, et too oli KGB agent ja tema raamatuid tuleb kõrvetada triikrauga, et teada saada, mis ta salatindiga ridade vahele on kirjutanud, vaat siis oluks story vaadata. Nüüd jäi aadress arusaamatuks. Sama arusaamatuks kui Zoja Mellovi tarbetu ja sõnatu kõndimine mööda Tallinna. Kahju, et suur töö, tohutu kulu ja heade näitlejate mäng ei andnud kunstilist tervikut. Jääme ootama paremaid aegu.

EINO BASKIN

NÄDALA
FILM

12. juunil näitab STV 3 šveitslaste Richard Dembo üsna heatasemeist põnevusfilmi "Ohtlikud käigud" ("La diagonale du fou/Duell ohne Gnade/Gefährliche Züge/Dangerous Moves", 1983). Nõukogude poliitilist süsteemi arvustava hoiaku tõttu jäeti film 1980. aastail Soomes ostmata, et suurt idanaabrit asjata mitte ärritada. See "Oscari" vääriliseks hinnatud linatõe peaks pakkuma huvi eeskätt malehuvilistele. Käib ju ekraanil nähtav psühholoogiline kahevõitlus ja intriigitsemine Brežnevi-järgsel aastal Genfis korraldatud male maailmameistrivõistluste taustal. Maailmameistri tiitlit tuleb kaitsta N. Liitu esindaval eakal juudil, juba tosin aastaid võitmatuna püsinud Akiva Liebskindil (Michel Piccoli). Tema rivaal, mõne aja eest Läände pääsenud noor leedu dissident Favius Fromm (Alexander Arbatt) oli olnud kunagi Liebskindi õpilane. Nende kahe mehe vahel toimuvale närvesöövale malelahingule lisavad põnevust Liebskindi kehv tervislik seisund (haige süda) ja Frommi pidevad jallitamisluulud. Kõrvalosades teevad kaasa mainekad näitlejad: Liv Ullmann, Daniel Olbrychski, Leslie Caron, Bernhard Wicki.

Legendaarse Greta Garbo (1905—1990) filmide üleslugemine ei võtaks kuigi kaua aega (näites ta ju ühtekokku kõigest 10 tummu- ja 14 helifilmi). Näitlejanna ampuu ulatus tänavatüdrukust kuningannadeni, kuid peaaegu kõikidele osatäitmistele oli iseloomulik Garbo kehastatud kangelannade maagiline hingestatus. Napist filmiloomingust

on iseäranis esile tõstetud neid linatõeid, kus Garbol tuli kehastada "saatuslikke naisi" (*femme fatale*): "Mata Hari" (1931), "Kuninganna Kristiina" (1933), "Anna Karenina" (1935) ja "Kameeliadaam" (1937). Eelviimane neist esilinastub 13. juunil Ostaninos 1 (režissöör 7 filmis Garboga koostööd teinud Clarence Brown, 1890—1987). Paiguti tundub, et produtsent David O. Selznick on kasutanud linatõe võtmetseene (näiteks masurka tantsimine ballil) juba näpuharjutusena neli aastat hiljem valminud suurfilmile "Tuulest viidud" mõeldes. Lev Tolstoi tuntud romaani on filmitud õige mitmel korral. Uhkese ratsaväeohvitseris ülepeakaela armuvat vene aristokraadi prouat on kehastanud Greta Garbo (1927 ja 1935), Vivien Leigh (1948), Tatjana Samoilova (1968), Jacqueline Bisset (1985). 1978.a. tegi BBC teose põhjal koguni teleseriaali (peaosas Nicola Pagetti).

AARE ERMEL

Greta Garbo Anna Kareninana

Fromm (Alexander Arbatt) ja Liebskind (Michel Piccoli) — kaks leppimatut rivaali filmis "Ohtlikud käigud".

19. juunil tuleb kokku Kunstnike Liidu üldkogu. Miks alles nüüd, kuigi jutud selle kokkukutsumisest liikusid juba aasta alguses? Miks just nüüd, kui korralise kokkukutsumiseni pole ka enam eriti palju aega?

Alles nüüd sellepärast, et varem ei jõudnud ettevalmistustega ühele poole. Ja korraline pidanuks kokku tulema tõesti novembris, aga kuna kõik, mida olen kavatsenud, on alustatud ja mul ei ole kannatust oodata, kunas viljad valmivad. Ka ühiskonna meelsus on vahepeal muutunud. Kõik need, kes kaks aastat tagasi kohtadele asusid, määrati või valiti, on oma rasketest ametist kas loobunud või sunnitud loobuma. Ma vist olen üks viimaseid ja mulle tundub, et olen isegi kauaks jäänud.

Aga kas sulle ei sobiks veelgi raskem ja suurema haardega amet, näiteks kultuuriministri oma?

Nagu ma ütlesin, minu aeg on mööda läinud. Ma ei sobi praegusesse meelsusesse. Töötan hea meelega edasi tagasihoidlikul ametikohal Kunstiülikoolis. Olen sidunud end UNESCO Eesti rahvusliku komitee tööga ja usun, et see annab võimaluse keskenduda ainult nendele projektidele, mille vastu ma huvi tunnen. Selle asemel, et tegelda siin kohustusliku rähklemisega, mis on küll vajalik, aga seda võib nüüd teha keegi teine.

Mis on praeguseks "kohustusliku rähklemise perioodil" tehtud?

Tegevus on tulenenud eeskätt riigi poliitilisest, seadusandlikust ja majanduslikust taustast — ma ei tööta ju vaakumis. Aga põhipunktidena võib kirja panna. Esiteks: EKL-i majandusreform. Fondi reorganiseerimine on lõppjärgus. Teiseks: EKL-i omandi kontrolli alla saamine ja seadusandluse kohaselt vormistamine. Tehtud. Kolmandaks: ehitus- ja kinnisvaraprogramm. See jääb loodetavasti tööse edaspidigi, tahaksin siinjuures välja öelda olulisemad märksõnad. Klubi — kelder ja Wiiralti baar; Kunstihoone kui juriidilise isiku loomine, Kunstihoone rekonstrueerimine ja juurdeehituse projekt, külalisateljée; Kunstihoone galerii laiendus; galerii "Sammast" remont; G-galerii rekonstrueerimine ja kunstitarvete kaupluse remont ja avamine Vabaduse v. 6; a/s "Kuldlovi" asutamine, et hoida krunti tulevastele galeriidele ja näitusesaalidele; galerii "Luum" Harju 13 ja kõige olulisemana — kunstikapitali asutamine.

Kas see (s.t. kunstikapital) on juba olemas? Kui ei, siis kuidas ta tekitatakse?

Kapital on olemas, eelmisel kongressil nimetati meid kõiki ju kapitalivaldajateks. Need kaks ja pool aastat on olnud ettevalmistus selle kapitali koondamiseks, suurendamiseks ja tööle panemiseks. Eeltingimuseks oli, et Kunstnike Liidu vara säiliks, vaatamata neile kommunistlikele kirgedele, mis nõudsid selle rahvale laialijagamist, ja et selle saaks tervikuna üle anda kunstikapitali käsutusse. Sellele lisanduks oma osa riigieelarvest, sponsorlusest (kui see tehakse soodsaks ettevõtjale), annetustest, lisafondidest jne. Kuid praegu saame kõige kindlamini lootust siiski oma varast tulevate tulude, mis saadakse kinnisvara rentimisest, aktsiaseltside dividendi-

Arhiivifoto Eesti Kunstnike Liidu taastamise üldkogult 1989. a.

KAS KIRGLIK VARANDUSEJAGAMINE VÕI ARUKAS REORGANISEERIMINE?

Intervjuu Ando Keskkülaga

dest, laenuprotsentidest jms.

Rentida — mis see tähendaks?

Seda, et kombinaadi või selle osade peale ehitada tulutoovaid või siis aatelisi ettevõtteid, kes vara pealt renti maksavad. Praegu me ei erasta, vaid rendiksime edukatele ettevõtjatele tingimusel, et nad säilitavad tegevuse profiili ja kunstni-

ke tööhõive. See puudutab ka kunsti müügi pindu. Rent laekub kunstikapitali käsutusse, kus sellega siis vastavalt vajadusele ümber käiakse. Kunstikapitali kultuuripoliitika peaks aga tulevikus olema rohkem suunatud isiksustele, projektidele, mitte "erialadele üldse". Sest kultuuri eksporditakse siiski isiksuste kaudu. Aga see oleks juba kunstika-

pitali nõukogu otsustada, kus jäme ots peaks kunstnike käes olema. Ettevalmistused on põhiliselt tehtud, põhikiri valmib.

Ja veel üks mõneti sinu isikut puudutav küsimus: kuidas oled ise seotud kapitaliga?

Vastupidiselt levinud arvamisele ei huvita raha mind üldse, kuid pean tunnistama, et ei kannata, kui seda ei ole.

Kuna olen paljude aktsiaseltside algataja, siis olen loomulikult nende juhatuse liige, mõnes ka esimees, aga palka ei saa ühestki. Loobunud olen "Mustri" juhatuse osalemisest ega ole ka "Mustri" aktsionär. Olen aga siis a/s "Kuldlovi" juhatuse, a/s "Ars-Juveel" juhatuse, a/s "Ooker" (Pikk Jalg 6) ja selle ehitamiseks tehtud tütarfirma juhatuse, a/s "Pidula" (Pidula mõisa kujundamine loominguliseks baariks) ja "G"-galerii juhatuse. Asutamisel on veel kaks, kuid praegu pole ma aktsionär üheski. Aga ei salga, et meelsasti omandaksin "G"-galerii aktsiaid. Seda võtta komplimentina.

Järgnevad küsimused puudutaksid nüüd otse Kunstnike Liitu. Miks on seda vaja muuta ja missuguseks peaks see muutuma?

On vaja muuta, et olla ühelt poolt tegutsemisvõimelisem ja teiselt — kontaktivõimelisem.

Alustaksin kaugemalt. Eesti on astunud UNESCO liikmeks ja selle A-kategooria organisatsioon on Rahvusvaheline Kunstnike Assotsiatsioon (IAA). Meie uus põhikiri saab olema vastavuses selle organisatsiooni põhikirjaga ja tõenäoliselt pärast selle üldkogu otsuseid võetakse meid ka IAA liikmeks. Läbirääkimised on peetud, kõik sõltub meist. Sisuliselt tähendab see, et meie praegune assotsiatsiooni iseloomuga liit muutub assotsiatsiooniks — ta peaks moodustama juriidiliselt iseseisvate loominguliste liitude liidu. See ei tähenda, et kõik liidud peaksid sinna astuma, aga nad võivad ja neile oleks see kasulik. Assotsiatsioon oleks katusorganisatsioon, väljund liitude huvidele valitsuses, parlamendis. On asju, mida ei saa üksikisikuna, ka mitte grupina ajada, on vaja konkreetset ja mõjusat väljundit. Hakkab formeeruma liidu roll ametiühinguna, s.o. sotsiaalabi küsimused, haigekassa, abirahad, stipendiumid, muus tegevuses on erialaliidud või ühendused iseseisvad. Iga liit valib oma esindaja vanemate kogusse, see siis moodustatakse kas liitude esimeestest või esindajatest. Kunstnike Assotsiatsiooni presidendid aga valib üldkogu.

Rahvusvaheline liitumine?

Kõigepealt, rahvusvahelistesse organisatsioonidesse astumine eeldab ka kohustusi, mitte ainult loodetavat taevamannat. Aga igal liidul on see oma vajaduse ja soovi küsimus, tuleb ainult vastavast reglementist kinni pidada. Näiteks Eesti on astunud UNESCO liikmeks. Aga UNESCO üks oluline programm on kunstniku olukorra uurimine ühiskonnas. Rahvusvahelises ulatuses korjatakse andmeid selle kohta, kus näiteks rikutakse loovisikute õigusi. Seega oleks UNESCO Eesti rahvusliku komitee üks ülesanne ühelt poolt tutvustada Eestis neid dokumente, mis kaitsevad kunstnikke, teiselt poolt anda välja andmeid sinise olukorra kohta.

Kahjuks on need dokumendid ainult soovitava iseloomuga, neid ei saa ühelegi valitsusele kohustuslikuks teha. Aga siit tulebki välja: Eesti valitsus on kiiresti nõus UNESCO-sse astuma, aga kas ta kavatses arvestada neid kombeid ja soovitusi, mis seal tavaks. Siin võiks tuua näite meilt. Meie kunstnike ateljeed on võrdsustatud tootmispinnaga, neilt võetakse tootmispinna üüri, neile kirjutab majavalitsus arve peale kõikoõimalikke kommunaalteenuseid niisugusel hulgal, et tekib tööpoolest tunne, nagu oleks selles keldris või ärklitoas kas saeveski või pesumaja. Eesti valitsus omakorda on vastu võtnud dokumendi, mis soovib kohalikel omavalitsustel kehtestada ateljeedele elamispinna üüritariifiid, aga Tallinna linnavalitsus hr. Koppel, kes on Öismäe EEV juhataja, kasutab näiteks maksimaalselt üürimäära — 20 rbl. ruutmeetrit — ega ole ka muude teenuste lisamisel numbrita kitsi. Ja seda pealegi ateljeedes, mis on kunstnike eneste ehitatud (kahjuks polnud ehitamise ajal kombeks seda dokumentides fikseerida). Praegu aga tähendaks see asjaolu linnavalitsuse otsuse kohaselt hoopis miinimumrenti. Ja see-suguseid näiteid leiab küll ja küll — hea teema ajakirjandusele. Sellises võitluses on üksikisik võimetu, ja ega organisatsioonil, olgu see nii prestiižikas kui tahes, siin kerge ei ole, sest bürokraatide ja korruptsioonil on igal pool ühesugune nägu.

Tuleme jutuga tagasi üldkogujuurde...

Üldkogu on kõigile. Aga juhuks, kui ei saa kokku kvoorumit, et hääletada, valmistame ette varuvariandi delegaatide süsteemi näol. Kõik on kutsutud, kahjuks mitte küll pidulikult ja kutsetega, aga informatsioon peaks olema levinud, kui seda tahetakse tõepäraselt levitada. Kui aga praegu, suvisel ajal, tuleb kokku alla poole liikmeskonnast ja me ei saa teha tarvilikke otsuseid ning muudatusi, siis on see mahavisatud aeg.

Ja päevakorras on?

Kunstnike Liidu esimehe aruanne, mis sisaldab ka sõltumatu auditi-ori otsuse majandustegevuse kohta. Eestseisuse vanema aruanne. Läbirääkimised projektide asjus, mis sisaldavad otsuse Kunstnike Liidu reorganiseerimise kohta, otsuse assotsiatsiooni loomise kohta, otsuse varade kohta, otsuse liikmeskonna kohta, uue põhikirja vastuvõtmine, uue esimehe valimine. Tahame teha ka avalduse kultuurisituatsiooni kohta Eestis. Ilmselt on aeg uueks kultuuripleenumiks. See on ka vastus küsimusele: miks just nüüd? Sest algamas on valimiskampaania ja kultuuriinimeste hoiakud peavad olema õigel ajal õigesti välja öeldud.

Kuigi varade jagamised ja muud arvete klaarimised oleks nii armas kätarmisamine, tahaks, et sellel üldkogu kokkutulemisel oleks ka märgatav kultuuripoliitiline tähendus.

Küsinud TIINA KÄESEL

EKL LIIKMED!

Kohtume 19. juunil
kell 10
Rävala pst. 9,
Välisministeeriumi
saalis.

EESTI VABARIIGI VALITSUSE

ISTUNGI PROTOKOLL Nr. 26

22.1.1992 a. Tallinnas

PÄEVAKORRAPUNKT NR. 19

Loovisikute töö- ja olmetingimuste parandamise
abinõude kohta

1. Soovitada rakendada loovisikute erialaseks tööks ateljeedena kasutatavate mitteleuruumide (loominguliste liitude poolt esitatud nimekirjade alusel) rendi suuruse kindlaksmääramisel kohalike omavalitsuste poolt kehtestatud miinimumtariife ning kommunaal- ja sideteenuste eest tasumisel elamispinna kehtestatud tariife.

2. Loominguliste liitude esildiste alusel ja kooskõlastatult Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumiga on kohalikel omavalitsustel õigus suurendada eluasemetootuse määramisel kompenseeritava normatiivse elamispinna suurust 20 m² võrra.

Eesti Vabariigi riigiminister
Eesti Vabariigi Valitsuse esimehe ülesandeks U. VEERING

ENTSÜKLOPEEDILINE TEKST KUNSTI KAITSEKILBINA?

KUNSTNIKUKS OLEMISE PROBLEEM

Näituserühmitus S & K, mis 1991. a. tundus juhuslikult tekkinuna ja peagi hajuvana, näib tuumiku jaoks siiski tähendust omavat, nad eksponeerivad juba teist korda oma töid koos ja on kaasa tõmmanud ka uusi osalejaid. Seekordne Pirita tee valge paviljoni väljapanek on suurejoonelisem, ideederohkem ja ka oma suunitluselt rohkem vaataja intellektile mõjuv kui nende eelmine näitus (A. H. Tammsaare Majamuuseumis 1991. a.). Grupi ideoloog Raivo Kelomees pakub välja isegi termini "art mix" ja entsüklopeediliselt autoriteetse tekstilise programmi (vt. "Eesti Ekspress" 5. juuni). Mille poolest rühmitus erineb teistest?

Esmalt tõmbab tähelepanu muidugi programm, kus leiame sünteetisena nii mõnegi liikvel oleva värske idee kas Hasso Krullilt või isegi Kostabil. Sest analoogiline "tõsiteaduslik" müstifikatsioon on Kostabil olemas — oma teoste põhjendamine "teadusliku" teksti abil, mille oleks nagu kirjutanud keegi erapooletu autoriteet, esteetikaprofessor — nii, et kunstnik projitseeritakse tulevikku, olevikku ja minevikku, mis omakorda garanteerib talle auväärse klassiku staatuse.

Programmis leidub aga ka väljendeid, mis ei kehti mitte ainult "art mixi" kohta, näiteks "patoloogiani ulatuv psüühiline paine, häiritus, lõhestatus", ja muidugi viide surmale. Sisuliselt ühtesid ja samasid ideid on tulvanud juba terve 1980-ndate jooksul erinevatelt eesti kunstnikelt eri tugvusega. Ja ehkki Tallinnas on vähemalt üks täiesti vastupidise programmiga rühmitus, Neoeksprepost (äsa oli üleval nende luksuslik siidinäitus Lillepaviljonis), on siingi tegemist pigem aktiivse vastureaktsiooniga meid ümbritsevale "patoloogiale", millest järeldused on ikka ühed ja samad.

S & K tööd esitavad üpris laia võimaluste spektrit, kuidas üks või teine autor lahendab kunstnikuks olemise probleemi, sest kõik on kunstis justkui enne tehtud, kõik on justkui lubatud ja kaugemale minna on väga raske. Hinnates Kostabi järgi hoiab praegune kunstnik nagu peo peal tervet kunstiajalugu ürgajast Keith Haringini, tervet inimelu (noorus—vanadus—surm), XX saj. tehnoloogiat, kosmost ja maakera. Kunstnik valitseb korraga kõiki ajalisi koordinaate ja avastab mineviku inimeses iseennast, mistõttu ta ei saa teisiti kui armastada ka minevikku. Nähakse sarnasust ürginimese ja XX saj. lõpu inimese instinktide vahel, mõlemad inimesed on algolemuselt kaitsetud ja otsivad tuge, kuigi XX saj. kaitsetusprobleemid on rafineeritumad.

MILLISED ON NAD ISE?

S & K näitust läbivaks peateemaks osutub inimene kõigis oma elutegevuse vormides, nii kõrgvaimsetes kui ka madalates kehalistes vormides. Ühe äärmusena esinebki siin skandaalseim autor Jaan Toomik, kes hoolimata praegusest üldisest alatoitlusest on eksponeerinud oma väljaheiteid 16 purgis, mille juurde on asetatud söödud ainate loetelu. On kindlasti laiem psühholoogiline probleem: millised peavad olema tingimused, et hakatakse reageerima sellist laadi toiminguga? Kunstiajalos võib tuua näiteks Esimese maailmasõja ja selleaegse dada, kui maandati end, eksponeerides näitusel WC potti (M. Duchamp), pissides oma teostesse (K. Schwitters) ja korraldades näitusi avalikus meeste peldikus, mille politsei skandaaliga sulges (Saksa dada). Ja kui Toomikul õnnestub ka kedagi šokeerida, pole see ometi taotluslik. Väliselt radikaalne akt omab praegu siin neutraalset, kontemplatiivset tähendust.

Termin "art mix" ja programmi põhimõtted näivad kehtivat eelkõige Jaan Toomiku, Raivo Kelomehe enda, Tiia Johannsoni ja Nelli Rohtvee väljapanekute kohta, teistelt autoritelt näeme üksnes vähem või rohkem traditsioonilisi maale. Näituse raskuseks on aga Raivo Kelomehe ja Tiia Johannsoni kunstil. Kohtame loominguliste vahendite segadust, kus sarnased ideed rändavad, maalist teksti, tekstist fotosse, fotost kserokoopiasse, ühelt autorilt teisele ja teiselt kolmandale. Ja segadus võiks suurenedagi, kui kunstnikel oleks tööde valmistamisel vahendiks ka paljut võimaldavad videoparaadid.

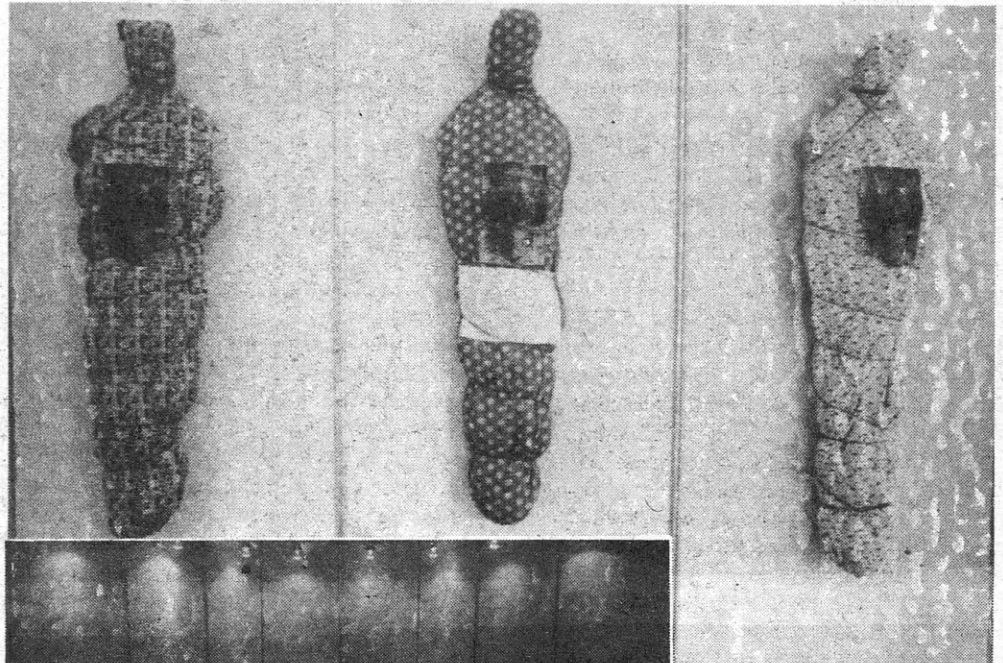
Raivo Kelomeest on varemgi huvitanud salapärased alkeemi-

ma: meenutagem Isupovit, Aisan Nügismundi, samuti Jon Baturini valulikke näitust vanameistritega. Vanadus ja vanameistriks olemine ja lapseiga. Tiia Johannsoni kserokoopiad fotodest pole niivõrd intellektuaalsed nagu Raivo Kelomehel, pigem tundedelised õrnuseavaldused fotol nähtud pojale ja ehk tudengipõlve nostalgilised mälestused kunstiajaloo loengutest.

"Anatoomiline päikesetõus" — nii kõlab Kai Kaljo suurejooneliselt maali pealkiri, mis paneb abstraktses, jõulises, kobrutavate metallifaktuuridega maalil nägema röntgenpildistust, väga ähmast ja tumedat teadmatust inimese seesmisest. Või veelgi tumedamad, lausa mustjassinised "Üheksas laine", "Cythera",

seda, kui ta maalidest on kadunud figuur, jäävad alles suured pinnad õhulise ja tiheda värviga, maalide omavahelised pinged, napp ja täpne ütlemine ("Debouch" I, II, "Conversation" I, II, III, 1987—1992).

Näituse ülekaalukalt tumedate maalide keskel on Virve Sarapiku boks aga hele ja õhuline, tema maalid killunevad ribadeks, triipudeks, maalidel endil on vihjelised figuurid, kunstniku kummitav militaarne kukalde rida. Tööde võti või kood sisaldub gootikirjalises Piibli-sõnumis, on maaalates pandud mööda seina jooksmata ja mõjub dekoratiivse elemendina, kuigi ta seda ei ole. Sõnal näib olevat üldse oluline osa Virve Sarapiku loomes, nii nagu Raivo

Nelli Rohtvee, "Minu igatsuse nukud".
Jaan Toomik. Projekt "16. mai — 31. mai 1992."

lised märgid, millele lisandub nähtavasti erootiline tõlgendus. Dry video art'i lehtedel (kserokoopiad TV-fotodest) näeme ketšupireklaame, ekraani ees seisva lapse tumedaid siluette ja keskaegseid alkeemilisi pilte, mille märgikeel kordub hiljem olimaalides ("Generatsioon" I, II, III). Kuna samade parameetritega on tõlgendatav ka Viiralti "Põrgu", on näitusel eksponeeritud pilti kolmes variandis — mitte lihtsalt kui postmodernse kultuuri lemmikvõtet, auahnet soovi klassikut "omastada", vaid temaga kaasa mõelda. R. Kelomehe ratsionaalses loomingu võistlevad kunstnik ja teoreetik, suuremat huvi on pakkunud tööd, kus ta on intellektil lasknud vabalt lennata näiteks kirjutusmasina, fotoaparaadi, videokaamera või mis tahes muu meediumi abil. Ehk teostab end maalijana aga hoopis ta vend Renee Kelomees? Ent teoreetikuks kuldusega kunstnikke on Eestis praegu niikuinii vähe, kes ja see on Raivo Kelomehe eelis.

Tiia Johannsonil on olnud kerge maalijakäsi, mida ta seekordki demonstreerib oma tumedates maalitsüklikes. Eriti vananise pildisarjas, mis haakub Nelli Rohtvee vanaema fotode ja sitsriidest topistega (vanaemad ja vanaisad kui popp tee-

"Veri on paksem kui vesi". Nende tööde kõrval paistab Tuuli Puhveli maailm liiga terve ja ühene, abstraktsed "Läks aeda jalutama", "Korjab punaseid lilili" jt. on ilmselt tõuget saanud Mudistilt, aga puudub Mudisti sügavus. Agur Kruusingsi kildudeks purunenud "arheoloogiline" maal ("Vaikelu") ja kildudest koosnev "Ühe õõ jutt" on ka otsingu võimalik suund.

Kaido Ole kummalised maalid on mind siiani üsna nõutaks teinud, neis pole õieti midagi, millega end siduda, pole koloriiti (värvid on valitud võimalikult eri ooperitest), pole kujundit (ebaproportsionaalsed ja ebaelegantseid kolmnurgad või hulknurgad). Kunstnik lahendab arusaadavalt mingeid probleeme, mille vastu tekib aukartus, aga samas ta elimineeriks oma töodes justkui isikliku kogemuse, ta tegeleb steriilsete vormidega, mis on puhastatud erinevatest mis tahes teooriatest, õpetustest ja inimlikkusest. Kaido Ole maalid on väga ükskõiksed ja see heidutab veidi.

Kui aga keegi veel julgeb maalida palja värviga lõuendile, kasutamata selleks erilisi menetlusi, töövahendeid, materjale (art mix), siis on see Tiina Tammetalu. Tema maalid muutuvad järjest "vaeemaks" ja samavõrra peenetundelisemaks. Pärast

Kelomehel, nad suhtlevad sõnaga, keelega niisama enesestmõistetavalt nagu joonlaua, pintli ja värvidega. Sõna hakkab vahel isegi pildi üle liigselt domineerima, siis, kui pilt ei suuda adekvaatselt edasi anda keelt ja jääb seetõttu tummaks. Aga Virve Sarapiku maalide koloriit on imeilus, võib-olla isegi ilusam kui piltide tegelik tähendus ("Punase päeva hoidja", "Jakob. Kirjud ja tähnilised", "Tuudaimi-marjad" jt.).

Niisiis on seekordse S & K näituse ühisnimetaja inimene — individ, isik, organism, "everyman" (anonüümne), minu vanaema, minu poeg, mina, Jakob. Iga näitusel osaleja elab oma probleemides ega pruugi olla lugenudki Raivo Kelomehe programmi, mis on püüdnud rühmitust määratleda, eristada põhiliselt kunstitehnoloogilisest küljest lähtuvalt (art mix). Igasugune liiga kindel määratlus seab aga automaatselt piirangud. Ometi on sellised programmi-avadused ka juba nagu konventsioon, ühiskondlik tellimus, mis lunastab välja selle, et kunstnikke hakataks tõsiselt võtma. Mis võib siis veel kangelalt mõjuda kui entsüklopeediline tekst XXI sajandi kunstileksikonist.

HEIE TREIER

A/s "Hump"
korraldab homme,
13. juunil kl. 12
LINNAARHIIVI RUUMIDES
(Tolli tn. 4, Paksu Margareta juures)
KUNSTIOKSJONI

Haamri alla läheb suurepärase valik tuntud eesti kunstnike töid, kelle nimed on juba garantiiks ostjale. Toomas Vint on andnud neli ilusat maastikumaali, Aili Vindilt on erootilist graafikat, Olav Maranilt kaunid roosid ja intiimne natiüürmort, Mari Kurismaalt kaks metafüüsilist visiooni, Andres Toltsilt lõhvitud esteetliku maalikeega teosed Edo Järoelt sürrealismimaigulist nahkplastikat. Loetelu võiks jätkata, kuid tulge ja veenduge ise: täna saab oksjonile minevaid töid eelnevalt vaadata kl. 10—16. Hinnad tublisti odavamad kui samade kunstnike näitusmüüki-
del välismaal!

Need, kes kurdavad, et enam kontsertid ei käida, pole ise vist õigetele kontsertidele juhtunud. Filharmoonia Kammerkoori kevadtalvine abonement oli Tallinnas ja Tartus välja müüdud. Helsingi Kaljukirik kyll päris täis polnud, kuid kuulajate hulk kasvanud iga kontserdiga ja sealsete kontsertide aega (pühapäeva pärastlõuna) silmas pidades mainisid arvustajad aina publiku rohkust.

24. jaanurist 1. juunini esitati viis kava, kokku 14 kontserti (tartlastel jäid kevadkontserdid ilma, ent mitte tegijate süü läbi — linnas polevat leitud vaba saali).

Nelja põhikontserdi jaoks oli "Estonia" kontserdisaal muidugi kehvem paik kui Tartu Ülikooli aula, rääkimata Kaljukirikust. See muusika on loodud kiriku jaoks. Juhtusin kuulama Helsingis sarja kolmandat kontserti (Bachi g-moll missa ja Pärdi "Te Deum"): Kallion kirkko inspireeris nii esitajat kui ka kuulajat, nii silma kui kõrva (akustika meenutab Tallinn: Kaarli kiriku oma) ja võib-olla veel millegi raskesti määratleva kaudu. Vormilt oli kontsert nagu kontsert ikka, pärast plaksutati entusiastlikult ega olnud vaja laulda-kuulata koraale, mis suure muusika pühapäevatuunde minema pühiks. (Miks see Eestimaa-leisiti on kui mujal maailmas, et tea — kas ei usaldada loojat ülistava muusika vahetut mõju või rahvast, kes kuulama tulnud?)

Tõnu Kaljuste koori repertuaar on ikka pannud kuulaja avastama tundmatut ka klassikast. Seekord esitati Bachi missad BWV 233-236 ning "Sanctus" BWV 238, kõik Leipzigi perioodist. Nn. väikestest missadest kirjutavad autoriteetset muusikajaloolased kui millestki kõrvalisest; h-moll missaga võrreldes nad seda ju ongi, aga mis siis: Eesti publik tunneb Bachi põhiteoseid nii hästi küll, et osata lugu pidada ka vähem olulistest (on öeldud, et see, kes armastab Mozartist ainult g-moll sümfoniat, ei armasta õigupoolest Mozartist üldse; sama mõtet võib kohaldada iga suure helilooja loomingule). Uurijad heidavad ette, et välja arvatud kaks "Kyriet", koostas Bach need missad varem kirjutatud kantaatide muusikast. Albert Schweitzer leiab, et Bach, seades muusikat uuele tekstile, "...on täiesti üksikõikne omaenda muusika tähenduse suhtes" ning toob näiteks kaks "Gloriat". Tõsi, g-moll missa "Gloria" on tavatult dramaatiline. Aga võib-olla leidis Bach: miks ka mitte?... Eriti huvitav lugu on A-duur missa "Gloria", mille algus "Gloria in excelsis" kõlab Schweitzeri meelest täiesti sobimatu ärevuse motiiviga (orkestris). Nagu näitab Schweitzeri koostatud põnev ja põhjalik Bachi "motiivisõnastik", on too motiiv kantaatides tõesti seotud maise ärevusega. Aga kui seda ei tea, kuulub ta lihtsalt energilisena, isegi ülevana, ja võiks väga hästi olla kirjutatud just tekstile "Au olgu Jumalale kõrges".

Muusika tähendus on avaram kui tekstil, millega ta kõlab, kuid muusika võib avastada teksti uusi tähendusvarju. Arvo Pärt on öelnud ühes intervjuus, et sakraaltekste, mida on lauldud sadu aastaid, võivad heliloojad kasutada aegade lõpuni. Tema teostes "loeb" muusika teksti mõnikord jahmatavalt uut moodi, enamasti n.-õ. vaik-

FILHARMOONIA KAMMERKOORI BACH JA PÄRT

Foto: ARNO SAAR

sema häälega. Näiteks "Magnificati" intümne, aeglane (ja minoorne!) algus "Magnificat anima mea" [Mu hing ülistab!]: võrreldes seda Bachi "Magnificati" särava algusega, kus koori toetab kolme hõiskava trompetiga orkester! Bach (nagu ka kogu klassikalis-romantiline traditsioon) näib lähtuvat sõnast "ülistan", Pärt aga sõnast "hing".

Sarja neljas põhikavas oli Pärdi teoseid eri aegadelt, alates 1964. aasta "Solfedžo" ja "Kollaažiga" ja lõpetades "Berliini missa" (1990/1991, algselt neljale soolohäälele või koorile oreliga) orkestriga variandi (jaanuar 1992) maailmaesiettekandega. Oli varem meil kuulnud, nagu "Pari intervall" (Ene Salumäe orelil) või "De profundis", teoseid, mida koor oli enne laulnud üksnes kontserdireisidel, ning uut nii publiku kui ka koori jaoks. Eestimaa esiettekannetest olulisim oli "Miserere" (1989), "Johannese passiooni" järel autori ulatulisem teos. Esimesel ja viiendal kontserdil esitati ka Pärdi mõlemad teosed, mille pealkirjas on Bachi nimi ja materjaliks B-A-C-H motiiv: "Kollaaž teemal B-A-C-H" ja (helilindilt) "Kui Bach oleks mesilasi pidanud" (1976/1984). Viimane on pühendatud Ofelia Tuisule, kes autorile üllatuseks oli leidnud B-A-C-H... kõigist tema varasemaist teostest!

Interpretatsiooniline sild kahe autori vahel tekkis esimesel kontserdil "Kollaažiga", mis mängiti tänapäevasest barokitõlgendusest lähtuvalt — kergemalt ja õhulisemalt, reljeefse artikulasiooniga. Hilisem, tintinnabuli-stiili Pärt, on ju esituslikult lähem keskaja muusikale.

Bachi ja üldse barokkmuusika laulmistehnikat on koor arendanud ja täiustanud kogu oma olemasolu vältel. Pärdisa alustati 1987. aasta algul: ühe Raekoja kontserdi lisapalaks lauldud "Solfedžo" oli esimene Pärdi teose avalik ettekanne Eestis pärast helilooja emigreerimisavaldusega (1979) toimima hakanud keeldu.

Orkestriga — peamiselt Tallinna Konservatooriumi kammerorkester, lisaks mõnda pillirühma vanemaid mängijaid, vajaduse kohaselt puhkpile — paistis Kaljustel olevat hea kontakt, nagu tunnistasid ilmeka detailid. Or-

kstri oma dirigent Jüri Gerretz ei ole barokkmuusika autentse interpretatsiooni taotlustega kaasa läinud, seda enam teeb talle au tolerantus teisiti mõleva dirigendi suhtes, kes tema orkestriga töötab. Neljandal kontserdil (kui meie orkester oli Karlsruhe) kutsuti Bachi mängima "Riia Kammernuusikud", tehniliselt võimekas ja meie tudengite omadest paremate instrumentidega orkester, kes aga paari prooviga polnud ilmselt jõudnud dirigendi taotlustega kohaneda: õiget "särinat" nüanssides ei olnud, kõrva hakkas ka mõnigi stiilivõrralt suure vibratoga mängitud soolo. Nauditavaid sooloseid oli igal kontserdil, kõiki loetleda oleks võimatu, ehkki kõigi mängijate nimed olid meeldival kombel kavaletedel kirjas. Meenuvad näiteks oboesoolo (Olev Aino-mäe) "Kollaažis" ja klarnetisoolo (Vahur Vurm) "Miserere" algul. Bachi poolelt üllatas kõige enam F-duur missa ülivirtuosne metsasarvpartii (Uku Ratas), muidugi ka sellepärast, et selline mäng just sel le pillil on Eestimaa haruldus.

Kõik kontserdid tegi kaasa instrumentalistidest üksnes Anne Tüür klavpildidel (peamiselt Bachi missade orelipartiid); tema hea maitse ja muusikaline aktiivsus tekitavad kuulates alati meeldiva kindlustunde.

Koori esituses tulid dirigendi taotlused selgelt välja, nagu ikka — faktuur oli läbikuuldav, liikumiskarakter täpne jms. Pärdis "konkursitasemel" kõik ei õnnestunud, ebatäpsust oli paaris Pärdi a cappella loos, "Magnificat" väsis (vagus) päris ära. Pärdi suurvoormid kujunesid sarja tippudeks. "Te Deum" tuli kavasse lühiteoste

asemel, varem on Kaljuste koor selle üksnes lindistanud. Hea, et esitus ka kontserdisaali jõudis, olgugi et teos on Andres Mustoneni juhatusel juba hästi tuttav. Kui eestlastel kord on selline helilooja nagu Pärt, pole kaks erisugust esitust üldse palju. Erisugused nad on. Mustoneni üliemotsionaalsel tõlgendusel on jooni, mida tapatakse nimetada romantiliseks: fraaside lainetus on algusest peale väga intensiivne, täiesti vabalt käsitleb ta temposid ning pauside pikkusi nii osade sees kui ka nende vahel. Kaljuste järgib hoolega autori kirjanudut, väljenduslaad on kargem ja kontsentreeritum, teose uhkete tippudega tervikuju teravamalt välja valgustatud. Kui ettekujutus nõuab, ei karda Kaljustegi autori esitusjuhustest laiku lüüa: "Miserere" lõpukoos oli märksa intensiivsem, kui eeldaks partituur või kui on CD-le salvestatud esituses Paul Hillieri juhatusel. See teos on autoril isemoodi üldplaaniga. Koos seis on hilisema Pärdi teoste seas üks suuremaid — viis soolohäält, segakoor, orel, 10 mängijaga instrumentaalansambel (keelpillideta!), — kuid helikude koosneb enamasti üksikhäälest ja sisaldab palju vaikust. Koori Dies irae tuleb ootamatult peagi pärast algust ja jääbki kogu teose äikeseliseks kulminatsioonilõiguks (klassikaliste proportsioonide järgi iseäralikult varaseks), ka lõpuelne tõus instrumentidel ei too kaasa ligilähedastki samasugust kõrgpunkti, koor tuleb uuesti sisse alles lõpus (Rex tremendae), kuid piano's.

Soolopartiisid laulsid Bachi missades ka kaks meeldivat külalist Soomest, alt Wivan

Foto: TÕNU TORMIS

Nygård ja tenor Anssi Hirvonen. Koori enda solistidest andis sari hea ülevaate. Esisopran Kaia Urb laulis nii Bachi kui Pärdi raskeid ja kõrgeid (eriti "Misereres") partiisid oivaliselt, Pärdi muusika "vee peal käimiseks" (väljend, mis olevat pärit Kaljuste sõnavarast proovidel) sobivad tema muusikataju ja laulmisviis eriti hästi. Eha Pärt oli Bachi F-duur missas oma paremas vormis. Uus nimi sopra-neist solistide seas on Annely Sarv, kelle soe ja nõrke hääli moodustas kauni ansambli Maret Küüra omaga G-duur missas. Maret Küüra (soleeris ka "Miserere" aldipartiis) on millegipärast praegu koori ainus metsosopranist solist — veider, sest tavaliselt on Eesti koorides ja muusikateatris madalaid naishääli ikka suurem valik kui kõrgeid. Tenorite kindel esilaulja on mitmekesine Tiit Kogerman, tema soolopartii "Misereres" oli väga kõrget klassi. Toivo Kivil õnnestus "Miserere" 2. tenori partii paremini kui Bachi G-duur missa sooloonumber. Bachi missade bassisoolosid laulsid Uku Joller ja Allan Vurma ootuspäraselt ilmekalt, esimene veidi ratsionaalsemalt, teksti mõtte kaudu, teine ka eredate väljendusvõrudega. Kuid kahjuks näis Jolleri hääli peaaegu igal kontserdil vajavat puhkust, ja Vurmalt on viimastel aastatel tekkinud seesugune vibrato, mis takistab hääle fookustamist. "Miserere" eriti madalat bassipartiid laulis värske ja kauni tämbriga, kuid muusikaliselt esialgu vähem kogenud Tõnis Tamm.

Sarja põhiosa lõppes Pärdi tintinnabuli-perioodi süngeima teose "Misererega". Teatraliseeritud lisakontsert oli koori kõige ülemeelikum ettevõtmine üldse — ka "Ellerheina" kammerkoori omaaegsete "ebasoliidsete" kontsertide taustal. Sarja nimetuse kirjaviis Bach&Pärt, aktiivselt kombel, sobiski just lõppkontsertidele. Muusikalist täiuslikkust polnud vist taotletudki, juba koosseisudes oli kompromisse. Pärdi lastekantaat "Meie aed" on algselt kirjutatud (1959, Konservatooriumi II kursusel) koorile suure orkestriga, milles rohkesti vaske, ja seda poleks muidugi olnud kusagilt võtta. Bachi "Kohvikantaadi" klaver tšembalo asemel pani algul küll imestama, kuni tekkis mulje, et see isegi sobis... "Koff-kantaadile", mida ju tegelikult lauldi (teksti mugandus Leelo Tungalalt). See oli ka õhtu keskpunkt. Osalised (alumisel pillidil) Eha Pärt (Lieschen/Liis), Allan Vurma (Schlendrian/Lendri Jaan) ja Tiit Kogerman (Kalev-Pekka; Picander ja Bach pole tenorile nime andnudki — selge ülekohus!) olid ühtlasi kaaslavastajad, muidugi koos Tõnu Kaljustega. Rühmatöö paljud nüansid olevat sündinud Tallinna etendusel. Lavastus oli võimatult eklektiline (ja võimatult naljakas), praeguses eklektilises Eesti elus ajakohane nii sisu kui vormi poolest. Kuid seda lähemalt kirjeldada poleks ilus nende suhtes, kes etendust tulevikus esmakordselt näevad (miks mitte näiteks TV-s). Kordamine oleks kosutav nii publikule kui ka tegijale, kes ilmselt ise ka lõbu tundsid, muidu poleks nad suutnud laval nii tõsiselt olla.

MERIKE VAITMAA

ENNE FIESTat

Pärnu Fiestat on suvefestival, Fiestal on kõigil hea olla, Fiestal kõlab ebatavaline muusika, Fiestat... jne. Tänavuseks juba seitsmendaks festivaliks on nii mõnedki Fiestaga seonduvad kujutlused hakanud veidi liialdatuna fikseeruma. Ajakirjanduses aastast aastasse korrutatud kiidusõnad festivali atmosfääri ja enamiku massimuusikaüritustega võrreldes veidi esteetilisema suunitluse kohta on aidanud luua omamoodi müüti, mida võimendab fakt, et selles on ka oma tõeva.

Mullu pühendas "Sirp" oma Fiestat-ülevaate rahale ja festivali suhetele Pärnu linn võimuorganitega. Muusikast peaaegu ei sõnagi. Nüüd, kui rahast, rahast ja rahast ainult räägitakse, kõlaks selle sõna

olla prohvet, et ennustada sellele olukorrale järgnevat peatset kõikevõimustava, lõbujanuse, vaimuvaese meelelahutuskultuuri, ehk hullema sõnaga — massikultuuri — laiahaardelist pealetungi. Ajalehele "inVOX" antud intervjuus väitis Herbert Murd, et näeb Fiestas abihist, mis võiks aidata tavalisel inimesel ületada järjest laienevat lõhet massi ja kõrgkultuuri vahel. Kui korraldajad nägema akademismi ja kaitsekindlustusi, ei tundugi see väide liiga pretensioonikas.

Aga muusika? Muusikafestivalid võiksid olla muusikafestivalide tulemuseks kõige kindlamal juhul ettekäanne, või, hea küll, sest Fiestaga pööratud tähelepanu käes toimub tänapäeval üks ka teatritrifestivali Lauloscandal.

Millelgi pärast on mul kahtlus, et tänavuse Fiestat peaesineja, bassist NIELS-HENNING ØRSTED PEDERSEN (pildil) nime kuuldes ei saa paljud läbi tagasiivaatelistel võrdlustel ning kõrvutamata McLaughlini ja Brötzmanni Pederseniga. Kui Peter Brötzmann on olnud ja on üks muusikaline ekstremist ja McLaughlin oma džäss-rocki mainega samuti mingi uuendaja, mis sellest, et paarikümneaastases minevikus, siis Pedersen on enam kui kolmekümneaastase muusikukarjääri vältel kindlalt ja ühtlaselt kulgenud džässmuusika peavoolus. Pealegi veel instrumendiga, millele on traditsiooniliselt omistatud saatjarolli. Ometi on tema maine ja kuulsus kaalukaks tõestuseks, et kontrabass võib peale harmoonilise vundamendi looja ja rütmilise toetaja funktsiooni täitja olla ka soolierija. Pedersen ise on väitnud, et praeguses džässis kõidavad teda kõige enam võimalused, mis avanevad, kui nõuded stiiliraamistike järgimisele aina kahanevad, valikuvabadus suureneb ja mängutehnikasid nüansid ei takista enam ideede realiseerimist. Just seda viimast, tehnilist virtuoossust silmas pidades on mitmed kuulsad džässmuusikud nimetanud Pederseni

maailma parimaks džässbassistiksi ning keske džässiajakirja "Down Beat" kriitikud on ta kolmel korral valinud akustilisel bassil parimaks. Rääkimata sellest, et Pederseni nimi on nendes küsitlustes figureerinud juba paar aastakümnet ja et ka teised nimekad väljaanded ja organisatsioonid on korduvalt tema annet tunnustanud. Kui talle mullu anti Põhjamaade Nõukogu muusikapremia, siis avaldati ka arvamus, et ilmselt on Pedersen Põhjamaade rahvusvahelisel tunnustatuim muusik üldse. Tema koostööpartnerid on olnud sellised kuulsused nagu Miles Davis, Oscar Peterson, Dizzy Gillespie, Joe Pass, John Scofield, Ella Fitzgerald, Stan Getz ja kümned teised, kelle nimesid tavatsetakse kirjutada rasvaste tähtedega. Solistide saatjana ise staariks saada õnnestub vähestel, kuid Pederseni eristavalt meloodiline ning võrratu harmoonia- ja rütmijutuga mängustiil on ta ometi sellisele positsioonile tõstnud. Fiestale tuleb ta taani muusikute trioga, kus peale tema mängivad veel pianist Ole Koch Hansen ja trummar Lennart Gruvstedt.

Ja midagi ülimalt tututõstvat. Torontos kaheksa aastat tagasi tänavamuusikute alustanud ansambel SHUFFLE DEMONS pakub Fiestat-ülevaates arvatavasti vaatamisväärtust. Kolmel saksofonil, kont- ralt ja trummidel esitavad nad stiililikevate mikstuuri igat- le muusikast, kusjuures peab- lase, et nad on ka suurepäraseid instrumentalistid. Ma nõustun täiesti nende kriitikutega, kes on hõisanud, et Shuffle Demons on laval liiga hea, et olla tõsi. Samas võin kinnitada, et on tõsi küll, sest olen seda gruppi Tampere Jazz Happeningil ka oma silmaga näinud.

Etnomusikat esindavad Soome-Hispaania-Senegali koosseisuga PII-PAUKE, senegali tama-trummar YAMAR THIAM ja peruus ansambel YAWAR PERU.

TOYS OF JOY Taanist esitab heatasemelist ja nauditavat ameerikaliku pop-rocki, mis võiks täiesti vabalt saavutada kõrgeid kohti igas pop- edetabelis; BHAGAVAD GUITARS Austraaliast mängib akustilist rocki, YAKETY-YAK Rootsist rütmibluusi, TOM DYCUS USA-st ennast kitarril saates ballade ning BOYCOTT Soomest lihtsalt rocki.

Avangardsema hõnguga ja eksperimenteerivamat muusikat esindavad inglise grupp ONE-TIME, saksa kitarristi KALLE LAARI ja jaapani löökriistademängija TAKASHI KAZAMAKI ühisprojekt, ning ša- manismilembene, kuid tänapäevastele kõladele tuginev, veidi eklektiline RINNERADIO Soomest.

Rääkimata juba laias stiilivalikus eesti esinejatest.

IMMO MIHKELSON

"SILVA" TALVEAIAS... JA MIS JÄÄB MEIST TULEVASTELE PÕLVEDELE

"Estonia" repertuaar jääma järgmistel kümnenditel. Kuid siingi teeb kurvaks üks tendents, mis silma-kõrva hakanud. "Võluflöödi" ettevalmistus on toimunud mitme kontsertmeisteri ja dirigendi käe all, mistõttu annab tunda erinev lähenemine muusikalisele materjalile. Ansamblid tihti ei haaku, erinevad kaunistuste laulmised, erinev on abinoodi kasutamine jne. On olnud

etendusest etendusse täiustuva laulmisega Annika Tõnuri, hea tuju teeb särtsu täis ja oma žanrit meisterlikult valdav Katrin Karisma. Suure hüppe lavalise vabaduse poole on selles etenduses teinud Mati Kõrts, kelle hääleil siin täiuslikult mõjule pääseb. Omaette nähtus on minu arvates Tõnu Kilgas, kellele loodus kapaga sarmi andnud, kes valdab sõna ja liikumist ja sellele žanrile vajalikul määral ka häält.

Miks kõike seda rikkust nii kipakates oludes serveerima peab? Kui on leitud raha sellise, andke andeks, "mõga" nagu Sullivan "Mikaado" täies hiilguses lavaletoomiseks — lisaks dirigent välismaalt ja A.-E. Kerge lavastajaks — ja kõike seda ei leita maailmalavadel nii pikka ja sädelevat elu elanud Kálmáni "Silvale", siis ütleb mõistus üles. Kui sageli on tulnud juba esi-

etendusel näha külalisosatajitat, sest endal näpud põhjas... Siin aga on kogu koosseis selline, et võiks julgelt maailmalavale minna!

Tahaksin lõpetada ühe retoorilise küsimusega: milal me õpime hindama neid, kes meil on?

Kutsun teatrikritikuid sagedamini ka muusikateatrisse astuma ja jäädvustama kirjasõna suurepära-

Foto: GUNNAR VAIDLA

Silva — Annika Tõnuri.

etendusi, kus jääb tunne, et igaüks vaatab, kuidas omadega hakkama saab. Mozart ei talu pealiskaudsust ja ebatäpsust.

Või siis E. Randkivi ja M. Kõrtsi debüüt "Manonis". Kahjuks ei ole võimalust olnud seda lavastust teiste osatäitjatega näha, seega ei julge otsustada lavastajatöö üle. Kuid sellelt etenduselt jäi kurb meeleolu. Kaks väga andekat noort inimest (kaunid hääled, muusikaalsed ja sarmikad) olid nagu äraeksinud nii muusikalise töötuse kui ka osa kujunduse seisukohalt. Kas oli põhjuseks hilisem ettevalmistus või vähesed proovid, see publikut ei huvita. Noored on ju meie teatri tulevik ja nende jaoks peab leiduma enam kannatlikkust ja aega.

Ja nüüd siis artikli ajendist — "Silvast".

Suur aitäh Heino Aassalule, kes ilmselt täiesti omaalgatuslikult on andnud lavaelu nii kaunile muusikale ja erakordselt säravale ansamblile. Imestama panevad teatrikritikud, kes leiavad põhjust kirjutada pikki tiiraade nii mõnegi ülimalt tagasihoidliku lavanähtuse kohta, kuid pole sellest etendusest midagi leidnud, tõenäoliselt pole sinna sattunudki. Kahju, sest sellist kiirgust, nagu suudab nii lühikese etteastega endast jätta Ülle Ulla, kohtab laval harva. Teda ei saa kellegagi võrrelda ja omaette teema võiks teatriteadlasele olla tema teatritee mitmekülsus.

Huvitav on noor, esimesi rolle tegev, tugeva lavasarmi ja

seid näitlejaid-lauljaid, kes peavad end vormis hoidma väga erinevate rollide tarvis, eri žanreis kodus olema. Peaksime siiski veidikenegi püüdma tõsta selle nii suurt energiakulu nõudva elukutse prestiiži. Oleme juba mitmest lehest lugenud ja TV-st kuulnud, kui palju kulutas Eesti Missis '92 kahe kuu jooksul energiat enese vormiajamiseks, kuid ei ole kuskilt lugeda saanud, mida on teinud näiteks Eesti Teatriliidu aastapremia pälvinud tenor Ivo Kuusk selleks, et keskeas püsida kõrgvormis meie oludest hoolimata ja laulda üle kõik nooremad mehed nii operis kui operetis!

Või sellised ootamatud rõhud; lisaks "Sirbis" ilmunud portreega kroonikanupule Rootsi ooperikoori laulja soolokontserdist võisime teisalt lugeda kontserdist terve joonealuse maineka autori sulest. Kuid et saime P. Lassmanni ja M. Palmi esituses kuulda paljude aastate järel M. Saare ja E. Tubina laulude fantastilist ning ülimalt professionaalset ettekannet "Eesti muusika akadeemia" kontserdil, seda jääb märkima tagasihoidlik teade koondmõttega toimus.

Segipaisatud elust hoolimata peaksime ruttu, inertseks muutmata, püüdma endale selgeks teha, mis on oluline, mis meid edasi viib ja milleks me elame. Peame võitlema järgmiste põlvkondade nimel, sest ega keegi teine seda meie eest tee!

TEATRIKÜLASTAJA

Kas Kálmáni "Silva" on "toodang", mida tänane Eesti peab vajalikuks osta? Kes määrab väärtuse, milline komisjon? Kelle maitse määrab? Milliste väärtushinnangutega mõõta artisti pikki õpinguaastaid, igapäevast treeningut, et tulla alati publiku ette säravana, heas vormis?

See, et elame suurte muudatuste ajal, kui ees on tohutult üldraskeid ja pikaldaselt lahenevaid probleeme, on selge igale mõtlevale inimesele. Ei ole virisemise aeg. Kuid see, kuidas muutub suhtumine kultuuris, on hirmuäratav!

Leitakse raha, et korraldada iga liiki suurejoonelisi vastuvõtte, kus voolab šampanja, mitte aga selleks, et vältida apteekides valuutalette. On leitud rahakad mehed, kes ülihoolsalt tegutsuvad ärikeskuste rajamisel, kuid ei leidu rahamehi, kes ehitaksid valmis Noorsooteatri, Vanalin-

nastuudio ja konservatooriumi. Leidub noori usurikkaid, kes lilledest ilmajaanud missisekandidaate "lohutavad" 1000 dollari ja auto kin- kimisega, kuid pole sponsoreid, kes G. Otsa päevadele, traditsioonilisele noorte lauljate konkursile öla alla paneksid. (Läti- tis Medinši-konkurss ikkagi toimus ja peapremiaga 8000 rbl.) Tean, et

minu retoorika on naivne, sest äri on äri. Kuid masendab see, mis on saanud prestiižseks, kuhu langeb rõhk avalikkuse silmis. Oma vaesust toonitame just siis, kui on jutt koolimajade ehitamisest, uue aabitsa trükkimisest, õpetajate ja arstide palkadest, julgeme avalikkuse ette tulla mõtetega intelligentsist kui ühiskonna ballastist — kõik see tekitab sügavat kahtlust meie rahva püsimajäämises!

Näed näited, illustreerimaks tendentsi meie olemises üldse, ei jäta puudutamata ka "Estonia" teatrit. Sealset repertuaarivalikut on viimasel viiel aastal tugevasti mõjutanud üks kummaline tegur — välisreisid. M. Mussorgski ooperid kuuluvad kahtlemata maailma kullafondi ja annavad esilauljatele erilisi võimalusi eneseteotuseks. Kuid kahtlen, kas head vene laulukooli ja -stiili valdamist eeldavad ooperid, mis võeti repertuaari siiski J. Nesterenkot ja I. Arhipovat silmas pidades, on andnud meie lauljatele täielikke eneseavaldamisvõimalusi. Ei ole ju saladus, et ka vokaalpedagoogikas tungis meile 50 aastat peale meie foneetika ja etnilise päritoluga täiesti vastuolus vokaalmetoodika, mille tagajärjed nüüd nii valuliselt tunda annavad.

Hea, et repertuaari on ilmunud Mozarti "Võluflöödi" ja tasakaaluks üle hulga aja prantsuse romantilise ooperi särav esindaja Massenet' "Manon". Mõlemas on endale rakenduse leidnud toredad noored, kelle kanda peaks

Segaseid aegu ära kasutades on Eesti hakkama saanud majandusimega — kuigi me ise metallimaaki ei kaevanda, moodustab kaks viiendikku Eesti ekspordist metall. Seesuguse tulemuse üle võiks tõenäoliselt uhkust tunda, kui metalliäri meile nii kalliks maksta ei läheks. Transpordi, side ja tööstuse juhid kõnelevad miljonitesse dollaritesse ulatavast kahjust, mida varastatud kaabel ja laialt tassitud masinaosad majandusele tekitavad. Selle häda kõrval on hakanud tagasihoidlikult häält tõstma ka kultuurivarade kaitsjad. Ülessulatatud monumentid, varastatud kirikuhõbe ja tornikellad võivad muidugi tunduda teisejärgulise, kui side ja transport ei toimi ning tehasetehhid hommikul käima ei lähe. Kuid probleemil on ka teine ja isegi kolmas — moraalne külg. Varastatud kaabli võib uuega asendada (kui õnnestub kaablit saada, siia maani on saadud), aga millega asendada ajaloomuuseumist varastatud eksponaate või ülessulatatud originaalskulptuure? Ei saagi asendada.

Kultuurivarade röövimise-ga on Eestimaal pisitasa ikka tegeldud. Paks raamat Kultuuriministeeriumi kultuuriväärtuste kaitse peaspetsialisti Koit Väinsalu laual peab arvet aastast 1976. Sealt võib välja lugeda, et eriti on röövitud kirikuid — hõbenõusid ja lühtreid, ikoone, altari-pilte —, aastas kaks kuni kuus juhtumit. 1991. aastal oli järsku 22 sissehõivumist ja mitte ainult kirikutesse — ring on laienenud surnuaeda-

Peaminister TIIT VÄHI: Nii äri kui ka kuritegevus. Äri peaks kuritegevusest lahutama. Kahjuks pole me mitme kuu jooksul suutnud seda teha. Tuleb pidada nõu kaubandusministri ja teiste asjasse puutuvate ametiisikutega. Kavandame metalliekspordi, reekspordi ja kogumise sisulist muutmist.

Kaubandusminister ANDRES TAMM: Praegu ei ole õige aeg rääkida majanduslike kaalutlustest ja tulust, mida riik võiks saada. Põhiprobleem on hoopis teine: millal ja kuidas lõpetada metalliekspordiga seotud vargused. Küsimus pole isegi selles, kas lõpetada metalliäri Eestis. Kuritegelik element kolib üle Läti või Leetu ja rüüstamised Eestis jätkuvad. Metall edasi toimetada pole eriti raske.

Kõigepealt tuleb paika panna süsteemid, mis metallivargust takistaksid. See tähendab, et politsei ja teised järelevalveorganid toimiksid tõhusalt ning täie vastutustundega. Kui korralikkumisi avastatakse, tuleb ra-

METALLIÄRI

Foto: MATI HIIS

KOTT SELJAS MAAILMATURULE!

"Sirbi" toimetustundis huvi, on see äri või kuritegevus, mis valitsuse teadmisel toimub Eestis metalliekspordi ümber. Esitasime selle küsimuse peaminister Tiit Vähile.

Kaubandusminister Andres Tammelt ja Majandusministeeriumist küsisime: millist majanduslikku tulu toob riigile metalliekspord Eestist ja Eesti kaudu?

Siseminister Robert Narskalt: Mida suudavad teha korrakaitsjad metalliäri ümber vahetu kuritegevuse piiramiseks?

kendada karme sanktsioone. Teist lahendust ma praegu ei näe.

Majandusministeeriumi majandusosakonna nõunik HEITI ELLER: Metalliekspordiga tegelevad vastavalt oma põhikirjale paljud firmad, nende seas ka vahendusfirmad. Selle kasulikkuse nagu iga muugi majandustegevuse kasulikkuse määrab firma ise. Saadavat tulu võivad ettevõtted ka mitte avalikustada, kuulutades selle firma majandussaladuseks. Riigieelarvesse laekuvad tulud kehtivate maksude näol. Seetõttu on riik huvitatud ettevõtte edukast majandustegevusest. Meie arvates oleks otstarbekas rakendada metalliekspordi korral ekspordimaksu, mis kasseeritaks sisse tolliprotseduuride käigus. Praegu seda ei tehta.

Siseminister ROBERT NÄRSKA: Politsei ülesanne on koristada ühiskonna negatiivseid nähtusi. Meil tahetakse kahjuks näha politseid võitlemas ka kuritegevuse põhjustega. Antud juhul saab seda teha üksnes

majanduslike hoobadega, mida ei käsuta politsei. Nii kaua, kui metalliekspordis pole kehtestatud riigimonopoli, ekspordimaksu, kõrget tollimaksu, kui piiril puudub range kontroll sisseveetava metalli üle, on politsei võimatu. Me ei suuda korraldada ka spetsiaalset valvet kõigi kultuurivarade üle, mis metallivaraste ohvriks võivad langeda.

Mitu juhtumit on siiski jõudnud juba uurijate kätte ja kaitsepolitsei on sadamas kinni pidanud värvilise metalli koguseid, mille päritolu ning hankimise seaduslikkus on kahtluse all.

Isiklikult arvan, et kõikide kuritegude puhul pole tegemist dollaritega. On toime pandud diversioone, et häirida tööd, liiklust ja sidet. Kui Keila linn on elektriliinide varguse tõttu mitu tundi pime, on tegu diversiooniga.

Paljud kunstivarade vargused on sooritatud ilmselt sama eesmärgiga.

desse, parkidesse ja muuseumidesse. 1992. aasta jaanuaris on kirja pandud kolm suuremat röövi, sellega arvepidamine lõpeb. Päriskindlasti võib arvata, et kõik juhtumid sellesse raamatusse pole jõudnud. Viimastel nädalatel on kaduma hakanud metallsildid Tallinna tänavatel — Meremuuseumi, Saksa Kultuuri Instituudi, Põhjamaade Kultuurikeskuse ja Konsistooriumi oma. Filharmonia maja seinad tehti puhtaks ühe ööga. Tartu mnt. 45 viidi ära Eduard Viiralt memorialtahvel, Toompeal lavakunstikateedri hoonelt Voldemar Panso mälestustahise tekstiplaat ja Taani Kuninga aia Taani lipu mälestustahvel. Peeter Süda haud Siselinna kalmistul jäi ilma monumentist ning Orlovi loss vihmaveetoru-dest. Siimeoni kiriku raudaed Ahtri tänavas tehti tükk maad lühemaks. Asi hakkab võtma piinlikku ilmet. See sundis linnavolikogu mõõdnud nädalal langetama otsuse: lõpetada Tallinnas metalli kokkuost eraisikutelt. Kas võib kindel olla, et äri ei jätku nüüd Keilas või Tapal? Kui saab monumenti paigast, jõuab selle ka ülesostjani vedada.

Kahjuks on Eestist kadunud sellised ametid nagu pargivaht ja kalmistuvalvurid. Politseiameti valveteenistus, kelle poole aseminister V. Promet kirjaga pöördus, teatas veebruaris, et valveteenistuse tund maksab 30 rbl., märtsis taheti 52 rbl. Edasi enam ei küsitud, sest niisugust raha muuseumidel ja kirikutel niikuinii ei ole. Nii nagu pole riigil 2 miljonit Rootsi krooni, mille eest 80 muuseumile ja 200 kirikule ning palvemajale moodne signalisatsioon muretseda.

E. A.

Foto: ARNO SAAR

XXVIII LEND

6. juunil said lõputunnistuse Tallinna Muusikakeskkooli 23 lõpetajat (pildil): klaverierialal Jürmo Eespere (õpet. L. Väinmaa), Katrin Meriloo (M. Pakri), Anu Randma (K. Suss), Kairit Siidra (M. Torn, T. Peäske) ja Ralf Taal (M. Pakri); viiulierialal Kai Kiiv ja Mihkel Koldits (A. Riikjärv), Sigrid Kuulmann ja Harry Traksmann (T. Peäske); tšelloerialal Eve Püttsepp (M. Laas) ja Raul Seppel (L. Leichter); klarnetierialal Ivar Säde (Ü. Ük-

sik) ja Ardo Varres (H. Suurväli); fagotierialal Kristjan Kungla (I. Aasmets); koorijuhtimise erialal Gunnar Bergvald, Maire Rammo ja Hendrik Vestmenn (E. Eespere), Evelin Karindi (R. Ratassep) ja Kaisa Teiman (K. Rööp); kompositsioonerialal Taavet Vool (L. Sumera); muusikateooria erialal Maria Mañk (L. Semlek) ning üldainediplomiga Maarja-Liis Arujärv ja Eduardas Joonas.

OSVALD TOOMING

6. juunil 1992 jäi eesti kirjanduse vaesemaks Osvald Toominga võrra, kes suri Tartus. Ta sündis 26. jaanuaril 1914 Läänemaal Vigala vallas Jädivere külas metsavahi pojana, lapsepõlv möödus Virumaal. Hariduse sai Raeküla ja Väike-Maarja algkoolis, Rakvere ja Tapa gümnaasiumis, viimase lõpetas 1932.a. Jätkas õpinguid 1935–1939 Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas. Varakult sai Toomingast sulemees: oli "Vaba Maa" korrespondent Rakveres ja töötas "Virumaa Teataja" toimetuses, 1940–1941 ja 1945–1947 "Rahva Hääle" toimetuses, oli 1947–1950 "Loomingu" vastutav sekretär. Kirjanike Liidu liikmeks võeti 1947 ning 1950. aastast alates on olnud kutseline kirjanik Tallinnas, Virumaal, Haljalas, Viljandis ja Kolga-Jaani Taganurga külas. Ta on pidanud kahel korral sööma kibedat vangileiba, poliitiliste süüdistustega tuli tal oma parimaid aastaid raiata 1941–1942 Tallinna Keskvanglas ja 1951–1955 Veneemaal Kirovi oblastis. Alustanud lühijuttude ja vestetega enne sõda, jõudis ta 1947.a. kaevureid kujutava jutustuse "Kaevandus elab" avaldamiseni. 1950.a. ilmunud vanglaelust jutustava romaani "Pruuni katku aastail" ja metsatöölisi pildistava romaani "Roheline kuld" tõusis Too-

ming aja- ja järgu kesksete proosakirjanike hulka. Ta on eelistanud kujutada tööinimesi ning vaagida eetilisi probleeme. Mahukas romaanis "Kaksteist aastat" (1963) on ta vaadelnud põluharjate raskusi kolhoosis, veelgi südamelähedasemad on talle olnud metsanduse töötajad inimesed. Jutustuses "Maantee läbi metsa" (1960), proosakogus "Metsade raamat" (1969) ja publitsistikaraamatus "Puude taga on mets" (1975) on ta joonistanud värvikaid pilte metsamaastikest ning juurutanud looduskaitseideesid. Raamat "Üks küla, üks maja" (1986) vaatleb asjalikult ühe Kesk-Eesti küla saatust läbi aegade voolu. Eepiliste teoste sekka on ta kirjutanud ka näidendeid, neist meenukad on olnud "Külvikuu" ("Vanemuises" 1972), Viljandi "Ugala" uue hoone avatükiks 1981 saanud "Rahva sõda" ja "Musta mandri kasupoeg" ("Vanemuises" 1981), kõik kolm on lavastanud kirjaniku poeg Jaan Tooming.

EESTI KIRJANIKE LIIT
Ärasaatmine 12. juunil kell 16 Raadi kabelist Tartus.

VILLEM REIMANN

8. juunil lahkus meie hulgast helilooja prof. Villem Reimann. Maestro sündis Pärnus, vaatamata kitsastele oludele tõi muusikahuvi ta 1925.a. Tallinna Konservatooriumi. Teenis õpingute kõrvalt elatist pianistina, lõpetas aga edukalt 1933 Artur Kapi kompositsiooniklassi ja 1936 veel Artur Lemba käe all klaverierialal. 1937.a. äratas ta tähelepanu filmimuusika põhjal valminud sümfooniilise süidiga "Vilsandi" ja sai seejärel stipendiumi enesetäiendamiseks Budapestis. Tutvus Zoltán Kodály kui õpetaja ja vanema kolleegiga avaldas noorele muusikule suurt mõju — Ungaris kuulduna nähtu sai talle mõõdupuaks kodustes muusikaasjades (eriti konservatooriumis), eesti heliloomingu hindamisel.

Tallinna Konservatooriumiga oli Villem Reimann seotud ligi pool sajandit — alates 1942.a., professorina 1969.a., kateedrijuhatajana ja õppejõuna, peamiselt muusikateooria ja kammeransambli klassis. Erudeeritud muusik oli suur autoriteet. Alati suhtlemisvaldis, kohtunud väga paljude huvitavate kunstnikestega, oli ta mälestustevaramu ammendamatu. Praktikuna oma õpilaste ja ka kolleegide poolt kõrgelt hinnatud eriti orkestritundmise, ansambli mängu ja

muusika-literatuuri alal, proovis ta loomingu jõudu paljudes žanrites ooperist ja sümfooniast kuni pisipaladeni. Villem Reimanni kui Heliloojate Liidu ühe esimese liikme teostest, millest mitmed meile klassika tähendusega, oli ja on alati õppida olnud noorematel heliloojatel. Kunagi ei öelnud ta ära ka heast nõuandesõnast. Tahtmata ise asuda juhirolli, oli ta meie väikesele rahvuskultuurile ikkagi suur — tema aktiivne tegevus mõjutas ja suunas meie muusikaelu paljudel aladel.

**EESTI VABARIIGI
KULTUURIMINISTEERIUM
EESTI VABARIIGI
HARIDUSMINISTEERIUM
TALLINNA
KONSERVATOORIUM
EESTI HELILOOJATE LIIT**

Villem Reimanni ärasaatmine algab täna kl. 16 Metsakalmist kabelis.

HENNO-ALLAN SEIN

7. juunil suri "Estonia" teatri kooriartist Henno-Allan Sein. Henno-Allan Sein sündis 1. novembril 1932 Viljandis, lõpetas 1964.a. Tallinna Konservatooriumi laulu alal, olles sidunud oma elutöö "Estonia" teatri kooriga juba 1956.a. Kooritöö kõrval sündisid ka väikesed ooperiroolid: Poeet "Cyrano de Bergerac-

cis", Isa "Ohvris", Flandria saadik "Don Carloses" jpt. H. Sein töötas ka koori hääleseadjana. Väga kohusetundlik ja teatrilise andunud inimene — sellisena jääb Henno-Allan Sein oma kolleegide mälu ja eesti teatrilukku.

"ESTONIA" TEATER

UUSI RAAMATUID

János Kornai. VABASSE MAJANDUSSE.

János Kornai (sünd. 1928) on ungari majandusteadlane, Ungari Teaduste Akadeemia Majandusinstituudi osakonnajuhataja, 1986. aastast ühtlasi USA Harvardi Ülikooli professor, paljude majanduslaste teoste autor. Kõnesolev raamat on valminud tema uurimisprogrammi põhjal Helsingis asuvas ÜRO Ülemaailmses Majandusuuringute Instituudis. Nimetatud instituudi direktor Lal Yayawardena märgib väljaande eessõnas, et kompleksse teemakäsitluse tõttu peaks prof. Kornai raamat õigupoolest olema kohustuslik lugemisvara arengumaade poliitikutele. Lisame siinjuures veel paar iseloomustust. Jeffrey D. Sachs, Harvardi Ülikooli professor, Poola ja Venemaa majandusnõunik: "See on Kesk- ja Ida-Euroopa majanduse juhtiva uurija tark ja meisterlik analüüs. Kui nendes maades järgitakse tungivat kutsel liikuda vaba majanduse suunas, võime kõik pöörduda nõuannete saamiseks J. Kornai juurde ja kaugeulatavate ettepanekute poole." Robert M. Solow, Massachusettsi Tehnoloogiainstituut: "Mul on hea meel leida, et dr. Kornai on kirjutanud ülevaatliku raamatu üleminekust käsumajandusest turu poole juhitavale majandusele. Soovitav seda raamatut väga ja loodan, et sellest saab oma laadis bestseller." Inglise keele tõlkinud Tiina Kaare ja Alari Purju, kaas ja tiitel: Heiki Looman. 136 lk. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1992.

Alexandre Dumas. KAMELIADAAM.

Viljaka romaani- ja draamakirjaniku Alexandre Dumas' noorema (1824–1895) tuntuim, mõnelt autobiograafiline romaan "Kameeliadaam" on liigutav lugu noore kurtisaani lunastavast armastusest ja hingeheitlusest. Lapsepõlve sünged elamused jätsid ta meelelaadi kestvad jäljed ning võrgutatud neidude ja vallaslaste saatust jäi alati tema mureküsimuseks. Kaastunne ühiskonna heidikut vastu laskis tal ka kurtisaanides näha ohvreid, mitte süüdlasi. "Kameeliadaami" on korduvalt lavastatud, ekraniseeritud, balletilavale seatud. Ta on Verdi ooperi "Traviata" libreto aluseks. "Kameeliadaami" on mängitud "Estonias", Draamateatris ja "Endlas" ajavahemikul 1908 kuni 1938. Prantsuse keelest tõlkinud Tiina Tarik, kunstilelt kujundanud Ene Loopere. 240 lk. Kirjastus "Eesti Raamat", 1992.

"AKADEEMIA" nr. 4.

"Üni ja unenäod antiiktragöödiast" — sel teemal kirjutab aprillinumbris Anne Lill, Sama autor on tõlkinud järgmisena toodud Aristotelese kirjatükki "Ennustamisest une abil". Heino Eelsalu heidab astroloogiakeske tagasipilgu kristlusekesksele teadusloole, Helle Kaasik on andnud artikli "Mõistus ja müstika: Universumi areng ja kõrgemad meeleseisundid", Karin Hango "Kuidas ennast aidata: Mõtteid psühholoogilise eneseabikirjanduse taustal". Hando Runneli sulest on juht "Seitse öde", mida illustreerivad Jüri Arraku tušijoonistused. Rein Marandi järgnema jääv kirjanek "Must-valge lipu all" on pühendatud vabadussõjalaste liikumisele, isamaaluse, isamaa-armastuse teemal mõtiskleb Olaf Imelik ("Übi bene, ibi patria?").

Tõlgetest on avaldatud veel Risto Niemi-Pynttari "Ökoloogia kui nihilistlik ebakindlus" (tõlk. Kajar Pruul), William Henry Walsh "Kas ajalugu saab olla objektiivne?" (tõlk. Külliki Kallan) ja Jaan Isotamme tõlkes eelmises numbris alustatud Bruno Kaliniš artikli "Läti riigi rajamine" lõpuosa, millele Eero Medijainen on lisanud kirjatöö "Üleandse silmaga". Jätkub Johan Huizinga "Mängiv inimene: Kultuuri män-

guelendi määratlemise katse" Mati Sirkeli vahendusel. Avaldatakse dokumente metsavendlustest ja vastupanuliikumistest Eestis. Arvustajate vaateväljal on seekord Eero Medijainen "Eesti välispoliitika Balti suund 1926–1934" (rets. Jaak Valge) ja album "Eesti Naisüliõpilaste Selts 1911–1991" (Astrid Reinla). Trükiarv 5000. 222 lk. Hind 8 rbl.

Pedro Krusten. LAUL KÕRGE KALDAL.

"Laul kõrge kaldal" (1 tr. Lund 1962) on Pedro Krusteni nn. Kaldametsa-triloogia teine raamat, esimese osa "Tom üle metsa" järg, aga samal ajal ka omaette raamat, mille lugemine ei nõua esimese osa tundmist. Kolmas osa "Neiuks läks roosiaeda" on peatselt ilmumas. Kõnesoleva romaani peategelane on mõisaednik Martin Vennarti vancem poeg Oskar. Koolitsee ja kunstiopingud viivad ta Kaldametsa linnale. Kangust ja hakkamist teeb noormehe tavalisedki ettevõtmised muutuvad huvitavaks ja põnevaks, mäsuaastal 1905 aga lausa ohtlikuks. Järelsõna "Arenguromaan perekonnaromaan" on kirjutatud Ülo Tonts, kujundanud R. Pangsepp, slaid: E. Väljal. 208 lk. Kirjastus "Eesti Raamat", 1992.

SAAREMAA MAASILINNA FOOGTKONNA MAARAAMATUD 1569–1571.

ALLIKPUBLIKATSIOON.

Liivimaa poliitilisele olukorrale kujunes saatuslikuks 1558. a. puhkenud Vene-Liivi sõda. Sellest ajajärgust, mil suur osa Maasilinna foogtkonna maadest oli rootslaste valduses, on Stockholmis riigiarhiivis säilinud mõned maa-ehk vakuraamatud 1570. ja 1571.a., mis pälvivad suurt tähelepanu. Need on Muhu 1569/1570 ja 1570/1571.a., Maasimõisa 1569/1570 ning Saaremaõisa 1570/1571.a. maaraamatud, millest tuntud ajaloolane fil. lic. Jakob Koit saatis raamatu koostajale kserokoopiad. Kõik neli maaraamatut pärinevad ühelt ja samalt kirjutajalt, kes ilmselt Maasilinnas kirjutas nende teksti maha originaaldokumentidest puhtaks aruandokumentidiks. Need maaraamatud on väärtuslikud ajaloodokumentid eeskätt seetõttu, et nii vanu on üpris vähe säilinud ja just neis Saaremaa omades esineb orduagsete talurahva koostiste süsteem ning normistik õige minimaalsete muutmistega. Raamat koosneb sissejuhatausest ja neljast raamatust. Koostaja Leo Tiik. Eesti Vabariigi Arhiiviameti ja Eesti Ajalooarhiivi väljaanne, Tallinn 1992, 152 lk.

Raamatut saab osta Eesti Ajalooarhiivist, Tartu, J. Liivi 4.

VALIK MUINASJUTTE KOGUMIKUST "KULDVOOK".

Valimikus on poola, itaalia, hispaania, inglise, araabia, hiina ja kreegi muinasjutte ja lugu "Ali Baba ja nelikümmend röövlit" kogust "1001 ööd", mis on võetud 1947.a. RK "Ilukirjanduse ja Kunsti" välja antud raamatust "Kuldvook". Tõlkinud ja lastele ümber jutustanud A. Koskel ja E. Ambur, illustreerinud V. Lember-Bogatkina. 208 lk. Kirjastus "Eesti Raamat", 1992.

Henn Mikelsaar, Ustav Mikelsaar. ISA!

Autorite teine ühine romaan. Käsitleb seitsemekümendat aastat Eestis teravennust rahvusvõitlusi. Tagakaanelt: "Teiseks: et Wilhelmine Undrit ei osanud peale soome, prantsuse, hispaania, saksa, inglise ja maakeele mingit muud keelt, siis pidi hoolitseda selle eest, et

tema hauaplatsi lähedusse õhki umbvenelast ei maetaks. Ning lõpuks oli Wilhelmine Undritil veel üks vaba soov, mida isa "vanainimese pärisõnuseks" nimetas: oma õnnistatud abielu vältel muresegu Miina ja Kaarel tingimata vahemalt kuus last." Kujundanud T. Kreek. 128 lk. Kirjastus "GREIF", 1992.

"PÕLEVİK" nr. 1.

Ajakirjas leinatakse Märt Luiget (20. XI 1961–10. XII 1991). Avaldatakse Suure luulevõistluse '91 võitjate ja esiletõstetute luulet (Tõnu Paldra, Katrin Tammik ja Erich Meerja ning Teeli Rimmel, Aame Ruben, Jüri Eintalu, Liivi Saaman, Kristin Tammik, Merike Hanni ja Mare Albri). Uku Masingu, Antonina Apollo, Ella Rajari, Elmar Külleri (1914–1944), Aksel Saare, ELAANI, Peeter Novodi, Lauri Sommeri, Tõnu Keegi, Auli Lelle, Hillar Tatari, Andreas Äkenoore, Ülle Saharovi ja Airi Saaroni värsse. Tutvustatakse "Põleviku" uut liiget Kristin Tammikut. Toimetusartikkel ilmub pealkirja all "Kultuur madalseisust välja". "Põleviku" aulige Oskar Kuningas avaldab väikeses uuringu Hendrik Adamsonist (1891–1981), samas on ka luuletus "Needmine". Arvustatakse Priidu Beieri kogu "Mustil päevil". Ingvar Luhaäär on kirjutanud "Kes ja miks ei salli Novodit". Ruggiero Rinerolo soneti on tõlkinud Tiit Kala (koos toimetuse kommentaariga). Ajakirja on kujundanud Kaido Einama.

Tellimused: EE0039 Tallinn, pk. 5453. SR "Põlevik".

UUSI RAAMATUID VÄLIS-EESTIS

"PÕHJALA TÄHISTEL". Nr. 18, 1992.

Hannes Oja toimetatud soomepoiste almanahh on jõudnud juba 18. numbrini. Uus "Põhjala Tähistel" sisaldab rohkesti huvipakkuvaid mälestuskirjutusi võitlustest: A.C. Rosenfeldti "Ema" salga sõdurina, H. Oja "Eesti kaugluureüksuse surmateekond", "Mulgi Tare" Soomes, A. Rommani "Raadiolüües, E. Rämmeldi "Kirju aastaist 1943–1944, E. Järvelpe "Kolm hoiatust" ja "Endel Ruberg relvavenda Soomest ära toomas", Y.-M. Saare "Seitse paari Soome saapaid. Almanahhi lõpuosas on mälestatud 1991/1992 surma läbi lahkunud soomepoiste, tutvustatakse Taavettise püstitatud monumenti, meenutatakse Luumäel käimist 1991. a. juulis, avaldatud on JR200 sõprusühingu kroonikat jm. Väljanne sisaldab rohkesti väärtuslikke ajaloolisi fotosid, mis pärit erakogudest.

Väljaandja Hannes Oja loodab saatesõnas, et ka kodumaal elavad relvavennad võiksid avalikustada oma sõjajärgseid elusündmusi. Eestisse on saadetud 400 eks. almanahhi kingituseks kodumaal elavatele soomepoistele. Neid võib küsida Lõnnroiti Seltsi soomepoiste sektsiooni juhatusele.

Kaas: Olev Mikiver, illustreerinud Gunnar Neeme. Toronto, "Oma Press Limited". 58 lk.

Bernard Kangro.

KIPITAI. Autobiograafiline romaan.

Kangro vastne teos "Kipitai", kirja pandud biograafilise romaani kujul, viib lugeja 1920. aastate Lõuna-Eestisse, kirjaniku lapsepõlve Võrumaale, Oeküllale, koolitaredesse, avarduvasse Raamatute Riiki, lõpuks koolilinnale Valka. See on kaasakutse vanasse rõõmsusse kadunud maailma, kergesti loetav, detailrikas, realistlik, ent samal ajal ka romantiline. Autor arutleb avapeatükis: "Mis on meie varased mälestused? — Vaevalt haarduvad nad kõige tähtsamate meie elust, ent nad tabavad siiski olulist. Keegi tundmatu meis on kunagi valiku teinud, ära määratud, mida kaasa võtta, mida jätta. Ta on säilitanud pisistundmusi, soovitanud mõned näiliselt tähtsusetud vinjetid nii teravalt meie mäluplaati, et elual ei pese me neid sealt välja. Ja miks me peaksimegi võitlema selle tõe vastu?"

Kaas: O. Mikiver, Lund, Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1992. 200 lk.

EESTI NOORSOOTEATER
Hooaja lõpuetendused

Reedel, 12. VI kl. 12 "Saabastega kass" (Hirvepargis, tasuta), kl. 14 "Rahvasõbra tagakiusamine ja tapmine..." (väikeses saalis), kl. 17 "Jüri Rumm" (Tarbekunstimuuseumi hoovis), kl. 20 "Helene, Marion ja Felix" (väikeses saalis), kl. 20. 30 "Armastus ja surm" ("Kommunaalprojekt" saalis, Lai tn. 27), kl. 20. 30 "Ah, kui juba mürgel, siis..." (Nukuteatri hoovis, Nune tn. 4), kl. 21 "Lollprints" (pööningulaval, Lai tn. 19); laup., 13. VI kl. 12 "Saabastega kass" (Hirvepargis), kl. 14 "Rahvasõbra tagakiusamine ja tapmine..." (väikeses saalis), kl. 17 "Jüri Rumm" (Tarbekunstimuuseumi hoovis), kl. 20 "Helene, Marion ja Felix" (väikeses saalis), kl. 20. 30 "Armastus ja surm" ("Kommunaalprojekt" saalis, Lai tn. 19); esmasp., 15. VI kl. 19 "Ei juhtu mitte midagi" (väikeses saalis); teisip., 16. VI kl. 19 "Ilvese tund" (väikeses saalis), kl. 19 "Jüri Rumm" (Tarbekunstimuuseumi hoovis); kolmap., 17. VI kl. 19 "Ilvese tund" (väikeses saalis), kl. 19 "Jüri Rumm" (Tarbekunstimuuseumi hoovis, viimast kor-

NDI

da); neljap., 18. VI kl. 19 "Armastusega ei vallatleta" (väikeses saalis), kl. 20 "Lollprints" (pööningulaval, Lai tn. 19); reedel, 19. VI kl. 14 "Rahvasõbra tagakiusamine ja tapmine..." (väikeses saalis), kl. 19 "Minu tüdruk oli Régine" (väikeses saalis).

*Alla 16 aastat keelatud.

"EESTI KONTSERT"

"ESTONIA" KONTSERDISAALIS: laup., 13. VI kl. 15 ja pühap., 14. VI kl. 19 Rudolf Tobiasi oratoorium "Joonase lähetamine". Esitavad ERSO, Eesti Raadio Segakoor, "Estonia" ooperikoor, lastekoor "Ellerhein", Eesti Filharmoonia Kammerkoor, solistid Satu Vihavainen (sopran, Soome), Urve Tauts (metosopran), Janis Sprogis (tenor, Läti), Esa Ruutunen (bariton, Soome), Mati Palm (bass), dirigent Leo Krämer (Saksamaa), orelil Ines Maidre.

NIGULISTES: reedel, 12. VI kl. 14 Talivaldis Deksnis (orel,

Riia). Kavas Kalniņš, Mützel, Vasks, Telemann, Einfelde, Keiniš, kl. 19 Rolf Uusvälja oreliõhtu. Kavas Buxtehude, Kapp; laup., 13. VI kl. 19 Wolfgang Baumgratz (orel, Bremen). Kavas Weckmann, Böhm, Zachow, Bach, Buxtehude; pühap., 14. VI kl. 11. 30 muuseumi muusikatund.. Vanalinna Poistekoor, dirigent Lydia Rahula, orelil Ines Maidre. Kavas Kreek, Sisask, Bruckner, Mendelssohn-Bartoldy; kolmap., 17. VI kl. 19 Andres Uibo oreliõhtu. Kavas Süda, Bach, Tobias.

VÄRAVATORNIS: reedel, 12. VI kl. 18 "Hortus Musicus", intraada, pavaan ja galliard Saksa XVI—XVII saj. kogumikest; laup., 13. VI kl. 18 "Hortus Musicus", muusika ja poeesia (itaalia madrigal, saksa laul, prantsuse šanson).

PÜHAVAIMU KIRIK
Esmasp., 15. VI kl. 18 muusikatund. Esinevad Siiri Ronimois (alt), Maris Vallsalu (tšello) ja Kadri Ploompuu (orel). Kavas Gabrieli, Händel.

TALLINNA KONSERVATOORIUM
OLAVI SAALIS: pühap., 14. VI kl. 16 prof. Bruno Luki mälestuskontsert. Esinevad tema õpilased.

**Eesti Filharmoonia
KAMMERKOOR**

ja

**MARIKA BLOSSFELDT
TANTSULISE
KANTAADIGA
"EMAPÖLV"****Eesti Draamateatris**
16. juunil kl. 21.

Piletid müügil
Eesti Draamateatri kassas
alates 8. juunist kl. 16—20.
Info tel. 44 33 78.

**"RÄGAVERE
KONTSERT"**

Kolmapäeval, 17. juunil
kell 19
"ESTONIA"
KONTSERDISAALIS.
Neljapäeval, 18. juunil
kell 18

PÄRNU ELIISABETI KIRIKUS

■ Müncheni Motettkoor

■ Eesti Riiklik

Sümfooniaorkester

■ Johann Sebastian Bach
MISSA h-moll

Piletid saadaval kohapeal ja
"Eesti Kontserdi"
eel müügikassast.

Sakslased Eesti Draamateatris**14. JUUNIL KL. 21 SUURES SAALIS**

Festivali "Baltoscandal '92" etendus

META THEATRE'ilt (München)

"JÄRGIDES LANGEVAID ÕISI"

W. B. Yeats'i tekstide järgi.

Poeetiline mäng mälestustest, maailmast, mis on olemas ajast, mil Aadam ja Eeva paradisist välja aeti. Luule, tantsu, muusika, valguse ning fantastiliste kostüümidega.

Mängivad **ULRIKE DÖPPER** ja **AXEL TANGERDING**

&

14. ja 15. JUUNIL KL. 20 VÄIKESES SAALIS

MECKLENBURGI LANDESTHEATER'ilt

N. Gogol

"HULLUMEELSE PÄEVIK"

Lavastaja - KERSTIN GITTER

Mängib - RALPH HENSEL

DAS THEATER FÜR ALLE — teater kõigile.

Piletid müügil Eesti Draamateatris alates 8. juunist kl. 16—20.

GALERIID**DRAAKONI
GALERII**

DRAAKONI GALERIIS
(Pikk tn. 18)
**Ülle Meistri
GRAAFIKA
NÄITUSMÜÜK.**
14. VI viimast päeva.
17. VI avatakse
**Maie Helmi
GRAAFIKA
NÄITUSMÜÜK.**
Avatud
E kl. 10—17,
T—R kl. 10—18.

GALERII MOLEN

GALERIIS
"MOLEN"
(Viru tn. 19)
**kuni 24. VI
TARBEKUNSTI
NÄITUSMÜÜK.**
Avatud T—R
kl. 11—18,
L kl. 11—16.

V A L' GALERI

GALERIIS "VAAL"
(V.-Karja tn. 12)
**Naima Neidre
TÖÖDE
NÄITUSMÜÜK.**
Avatud T—R
kl. 12—18 ja
L kl. 12—16.

**TOKKO & ARRAK
GALERII**

GALERIIS "TOKKO
JA ARRAK"
(Raekoja pl. 14)
müüvad oma
töid Jüri
Mildeberg ja
Simson
Seakülalt. **EHETE
NÄITUSMÜÜK.**
Avatud iga päev
kl. 11—17.

**SALONG
"BLICK"**

Salongis "Blick"
(Endla tn. 23
I korrus hotell
"Mihkli")
**portselani,
keraamika ja
ehete
NÄITUSMÜÜK.**
Avatud E—P
kl. 11—18.

E E S T I K U N S T I M U U S E U M

EESTI KUNSTIMUUSEUM
TARBEKUNSTIMUUSEUMIS (Lai tn. 17)
"EESTI KAELAEHE"

Avatud K—P kl. 11—18.

KR. RAUA MAJAMUUSEUMIS (Nõmmel, Rauda tn. 8)
"Kristjan Rauda varajased joonistused"

Avatud K—P kl. 11—18.

NIGULISTE MUUSEUMIS (Niguliste tn. 13)
näitus "Vana kunst".

Seoses hansapäevadega on muuseum kuni 13. VI avatud
kl. 14—21, kontsertide ajal avatud ainult kontserdikülastajatele.
Avatud K kl. 14—18, N—P kl. 11—18.
Tasuta külastuspäev iga kuu viimane reede.

MATKAMAJAS
(Raekoja plats 18)

**EESTI
GRAAFIKA
MÜÜGISALONG.**

Avatud T—L
kl. 11—17.

GALERIIS "G"
(Narva mnt. 2)

**Enn Põldroosi
MAALIDE
NÄITUSMÜÜK.**

Avatud T—R
kl. 12—18 ja
L 11—16.

"Deco"
Tornigaleriis
(Maarjamäe
lossis)
**Agur
Kruusingu
MAALIDE
NÄITUSMÜÜK.**
Avatud T—P
kl. 14—18.

GALERIIS
"JALLART" (Aia
end. Ujala) tn. 12.)
**OLIMAALIDE,
AKVARELLIDE,
KÄSITÖÖ-
ESEMETE,
KUNSTNIKU-
TARVETE jm.
NÄITUSMÜÜK.**
Avatud E—L kl.
11—19.

**VENE
GALERII**

Vene Galeriis
(Endla tn. 8)
**NÄITUSMÜÜK
"Primitivism
kunstnike ja
käsitöömeistrite
loomingus".**

Avatud iga päev
kl. 10—18.

**"EESTI
NÄITUSED"**

"Eesti Näituste" II
paviljonis (Pirita tee 28)
NÄITUS ART-MIX.
T. Johansson, K.
Kaljo, Raivo ja
Renee Kelomees,
A. Kruusing, K. Ole,
T. Puhvel, N.
Rohtvee, V.
Sarapik, T.
Tammetalu ja J.
Toomik.
Avatud kl. 11—19.

REDEEST REDEEST REDEEST

KUNSTIHOONES (Vabaduse väljak 6) "ON" grupi tööde näitus. Avatud E kl. 12—18, K—P kl. 12—19.

GALERIIS LUUM (Harju tn. 13) näitus "Eesti avangardi klassika" (varajased 70-ndad).

RAEVANGLAS (Raekoja tn. 4/6) näitus "Soome—Eesti minitektii" 14. VI viimast päeva. Avatud iga päev kl. 10.30—17.30.

LINNAMUUSEUMIS (Vene tn. 17) on vaadata püsiekspositsioon "Tallinn 1700—1918", näitus "Naise ilu saladus" ning "Tallinna väiketöökodade ja Joh. Lorupi kristall 1930—1940".

AJALOOMUUSEUMIS (Pikk tn. 17) püsiekspositsioon "Eesti ajalugu XIX saj. alguseni".

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS (Müürivahe tn. 12) näitus "Mehaanilised mänguriistad" ja "Rudolf Tobias". Avatud K—P kl. 10—18.

KALAMAJA GALERIIS (Kotzebue tn. 28) Christian Andrese (Berliin) maalid.

KIEK IN DE KÖKIS (Komandandi tee 2) Läti fotokunsti Gunárs Binde (EFIAP) personaalnäitus. Avatud T—R kl. 12—17.30, L ja P kl. 12—16.30.

LASTE LOOMINGU MAJAS (Kuninga tn. 6) Tallinna Koolinoorte Huvikeskuse "Kullo" ARTE-stuudio õpilastööde näitus.

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUMIS (Kadrioru, Koidula tn. 12-a) "Vana Eesti ja vana Tallinn Märt Bormeistri maalidel".

TARTU KUNSTIMUUSEUMIS (Vallikraavi tn. 14) Kanada eestlasest kunstniku Abel Lee tööde näitus ja Kunstimuuseumi tulmed 1990—1991.

KIVISILLA PILDIGALERIIS (Raekoja pl. 18) eesti kunsti ainuke püsiekspositsioon "Tartu maal" ja Karl Pärsimäe maalid.

EESTI RAHVA MUUSEUMIS (Tartu, Veski tn. 32) näitus "Pärnumaa rahvakunst".

O. LUTSU MAJAMUUSEUMIS (Tartu, Riia tn. 38) Tartu Laste- ja Noortemaja õpilastööde näitus.

NARVA KUNSTIGALERIIS (Linnamuuseumi filiaal, Kommunaari tee 21) näitus Lavretsovi muuseumi kogudest; Luule Dmitrijeva "Minu kodu sümbolid", Narva Lastekunstiõpilaste õpilastööde näitus "Nägemus vanalinnast" ja näitusmüük kohalike kunstnike töödest.

EESTI KUNSTIMUUSEUMI JÕHVI FILIAALIS (Jõhvi Kultuurikeskuses) Jõhvi Kunstikooli õpilastööde näitus, Arvo Leki fotoväljapanek "Hüvasti, mäed!" ja Jõhvi kultuurikeskuse laste kunstistuudio tööd.

MAARJAMÄE LOSSIS (Pirita tee 58) näitused "Norra puukirikud", "Relvameistrite töid sajandite läbilõikes Eesti Ajaloomuuseumi kogudest" ja "Ebatavalisi esemeid 19. saj. uurimisretkedelt" (Hiina, Jaapan, Ameerika jt.). Avatud K—P kl. 11—18.

KINOMAJAS (Uus tn. 3) Tiit Jaansonini maalid.

VILJANDI KUNSTIKOOLIS (Vabaduse pl. 6) Viljandi kunsti kevadnäitus 14. VI viimast päeva. Avatud kl. 11—17, reedel suletud.

TERVISHOIMUUSEUMIS (Lai tn. 30) Ingrid Egebergi (Norra) näitus "Mees", Ukraina graafiku Vladimir Melniku tööd ja Ormar Tamme pildid. Avatud T—L kl. 11—17.

TALLINNA LOOMAAED (Veski metsas) avatud iga päev kl. 9—19. (Trollid 6, 7 ja 8).

19. juunil kl. 19
Värvatornis (Lühike jalg 9)

LAULJATE KONKURSS

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOORI

1. Fragment Bachi motetist (BWV 225 "Alleluja" fuuga)
2. Laul omal valikul (saatega)
3. Test

TÖLKETÖÖD — kiiresti ja kõigis keeltes PABERIKAUBAD

- kirjaümbrikud
- faxipaber
- vesimärgiga paber
- ilmastiku-, õli- ja rebimiskindel paber
- etiketipaber püsiva ja eriti püsiva liimiga
- jne.

Kokku üle 100 sordi paberi
igaks elujuhtumiks.

Tel/fax 44 54 37

Tallinn, Suur-Karja 20 (Vana Postimaja)

Eesti Filharmoonia Kammerkoor
vajab

MANAGERI,

kel kindel soov rajada rahvusvahelise
haardega

management

kammermuusika tarvis.

Avaldused esitada kuni 25. juunini
Tallinn EE0001 Lühike jalg 9, Värvatorn.

Austatud Kunstiklubi

"KU-KU"

TEGEV-, KÜLALIS- ja
AULIKMED!

KLUBI JUHATUSE SEKRETÄR

PR. PIRET LUIGEND

VÕTAB KLUBIS VASTU

IGA KOLMAPÄEV PÄRASTLÖUNAL

KELLA 3-st 5-ni

TEL. 44 58 64.

16.—22. JUUNI PÄRNUS

BALTO SCAN DAL '92 PROGRAMM

TEISIPÄEV, 16. VI

- kl. 19 TEATR 4 (Eesti), "Innokenti sünnipäev" ("Endla" väike saal)
kl. 20 30 TARTU LASTETEATER (Eesti), "Jaaniõine" (Elamuehituskombinaadi õu)
kl. 21 30 HURJARUUTH (Soome), "Kanteletar" ("Endla" suur saal)
kl. 23 META THEATRE (Saksa) "Pudenevate õitega" ("Endla" palmisaal)

KOLMAPÄEV, 17. VI

- kl. 16 TARTU LASTETEATER (Eesti), "Qarritsiluni" ("Endla" suur saal)
kl. 17.30 LÄTI TEATRIKOOL (Läti), "Aeg"
kl. 19 META THEATRE (Saksa), "Pudenevate õitega" ("Endla" palmisaal)
kl. 20.30 SARKA THEATRE FOUNDATION (Eesti), "Mausoleum" ("Endla" väike saal)
kl. 22.30 GREGOR (Eesti), "Meenutades surma" (Äritöötajate Maja)
kl. 24 OSKARAS KORSUNOVASE GRUPP (Leedu), "Vanamutt" ("Endla" suur saal)

NELJAPÄEV, 18. JUUNI

- kl. 16 BAGGÄRD TEATRET (Taani), "Südametu" ("Endla" palmisaal)
kl. 18 TEATER O (Eesti), "Väljavisatu" (Laste Maja)
kl. 20 MARIKA BLOSSFELDT/GOH PRODUCTIONS (Eesti/New York), "Emapõlv" ("Endla" suur saal)
kl. 21.30 SARKA THEATRE FOUNDATION (Eesti),

- kl. 23 "Mausoleum" ("Endla" väike saal)
VAT TEATER (Eesti), "Riivatu nunn" (Elamuehituskombinaadi õu)
kl. 24 GREGOR (Eesti), "Meenutades surma" (Äritöötajate Maja)

REDEE, 19. JUUNI

- kl. 16 DANET (St. Peterburg), "Teatri vaikusest farsi keeles" ("Endla" palmisaal)
kl. 17.30 NOORSOOTEATER (Eesti), "Armastus ja surm" (Laste Maja)
kl. 18 VAT TEATER (Eesti), "Mina pean torti näkku lüüa saama" (Elamuehituskombinaadi õu)
kl. 19 BAGGÄRD TEATRET (Taani), "Südametu" ("Endla" proovisaal)
kl. 20 NOORSOOTEATER (Eesti), "Armastus ja surm" (Laste Maja)
kl. 21 CITY TRUPP (Eesti), "Armuetendus" ("Endla" väike saal)
kl. 22.30 PAUL CLARK (Holland), "Mälumees" ("Endla" suur saal)
kl. 24 DANET (St. Peterburg), "Proovid Jean'i ja Julie'ga" ("Endla" palmisaal)

LAUPÄEV, 20. JUUNI

- kl. 15 LARSSONS TEATER (Rootsi), "Ebenhaeser" (Elamuehituskombinaadi õu)
kl. 16 SOMETHING ELSE (Rootsi), "Võimalik, et taevast" ("Endla" väike saal)
kl. 17 EKSPERIMENTAALSE TEATRI STUUDIO (Läti), "Endla" palmisaal)
kl. 18 LÄTI TEATRIKOOL (Läti), "Teadmiseks reisijatele" ("Endla" suur saal)
kl. 20 LA FIESTA — koos FIESTa Internationaliga (Vallikäärus)

PÜHAPÄEV, 21. JUUNI

- kl. 16 LARSSONS TEATER (Rootsi), "Ebenhaeser" (Elamuehituskombinaadi õu)
kl. 18 CITY TRUPP (Eesti), "Armuetendus" ("Endla" väike saal)
kl. 20 PÄRNU TEATER "ENDLA" (Eesti), "Epp Pillarpardi Punjaba Potitehas" ("Endla" ärklisaal)
kl. 22.30 LEO BASSI (Italy) "Kapitalismi kõige naljakam külg" ("Endla" suur saal)

Tänavatendused ja workshop'id kogu nädala jooksul.
Iga päev kell 12 kuuldemänguteater Laste pargis.

Naistantsijad on enamikus endale rahvariided valmistanud, kuid meestantsijad pole veel mõnel pool sellega hakkama saanud.

AUGUST SAUKAS 1952

Suur osa EN Kunstnike Liidu liikmeid õpib Marksismi-Leninismi Õhtuülikoolis, kuid paljudel on tulemused ebarahuldavad. Nii näiteks on E. Okas kahe aasta jooksul võlgu jätnud ühe eksami ja kaheksa arvestust, lisaks puudub ta järjekindlalt juba aprilli alguspäevadest alates loengutelt.

V. SEPPEL

J. V. Stalini monument haljasalal Balti vaksali vastas on skulptor Toms-ki parim teos. Kujus on kõik lakooniline, ei ole liigset tarbetut volti, kõik on õigustatud. See monument on ideelis-kunstiliselt parim teos Nõukogude Eestis.

FRIEDRICH LEHT 1962

Lausa sümboliks tuleb lugeda Kremli uut Kongresside Paleed, iseäranis kui teda kõrvutada näiteks Tallinna Laevastiku Ohvitseride Majaga, selle võltsklassikaga ja eklektilise sogaga, mis on inetu seest ja väljast.

LEMBIT REMMELGAS

Ja ei ole sugugi keelekorraldajate, vaid keeletarvitajate teene, et on juurdunud sääraseid ajakohased keelendid nagu laiekraankino, kaubamaja, tippnõupidamine, võidurelvasumine (laiaekraanilise kino, universaalkaupluse, kõige kõrgemal tasemel toimuva nõupidamise, relvastumise võidujooksu asemel).

HENNO MERISTE 1972

Vana rahvusliku ja rahvaliku kunsti alused on veel olemas rahva keeles ja meeles.

VELJO TORMIS

"Viiskümmend pole veel mingi juubel, las tuleb 60," ütleb E. Sõgel ise oma tähtpäeva puhul, mis näitab, et ta nooruslik võitlejavaim on püsinud muutumatuna.

AARNE VINKEL 1982

Ei ole luuletamine selleks, et murda pead. On vaid hing kinni kuulamine ja mõned lahtised read.

OTT ARDER

1987

15 aastat parteisse kuulununa julgen kinnitada, et selle aja sees on see esimene kord, kus ma parteis ühiskonna suuna määraja kõrval tajun ühtäkki ka tahet olla rahva sisuline liider.

REIN VEIDEMANN

Näiteks kui tööstuses saab praakdetalle ümber sulatada, siis põllumajanduses pole ebaõiget külvil või lõpsi enam võimalik parandada.

IVAR RAIG

KAHEMEHENALJAD: PEEP PEDMANSON ja TARMO VAARMETS

PRIIT AIMLA PEAMINE ON VÄRAVAST VÄLJA

Mul on muidu keskkool ammu läbi, aga küpsuskirjandeid teen igal aastal kaasa. Et oma küpsust üle kontrollida. Et ega äkki üle ole küpsenud või tagasi tooreks läinud. Ma ei kirjuta küll abiturientidega ühes ruumis, vaid kodus, siis ei saa teised aru, kui õige ajaga valmis ei jõua. Nüüd kipub jälle nõnda juhtuma. Kõige rohkem vaeva on teemavalikuga. Neid on kokku igavene hulk, aga mul on nisuke ebausk, et kui tahad teha nelja või viie peale, siis tuleb võtta neljas või viies teema...

"Peamine on armastada ja andestada". Soo, kumb siis peasi on?

"Avatud väravast linnast välja". Huvitav, milleks vihjata vära seisu- le, kui suletud väravast niikuinii välja ei saa? Sa ei ütle ju, et "Jõin õlut avatud pudelist"? Ei, liigne maha: "Väravast linnast välja!" Ongi parem, sest et veel tobedam. Aga kui hiljem selgub, et vära on kinni, siis võib ju ära parandada: "Üle vära linnast välja". ... Seda teemat ei saa ikka vist teha, juba pealkirjas on stiilaps sees — "väravast linnast"! Kaks seestütlevat kõrvuti, aga erineva tähendusega. Sama hea kui "Võtsin kurbusest taskust revolvi". Iseasi, kui üks neist oleks täiendi eest, nagu "säravast linnast" või "tüütust linnast". Rääkimata sellest, et ega meie linnadel vära- vadeid ees ei olegi. Sees on küll, näiteks Viru vära ja see seal Pika täna- va otsas, nimi ei tule meelde. Aga astu sa ükskõik kummas suunas, linna jääb ju ikka? "Aknast toast õue" oleks hoopis kategoorilisem, seal juba asi pooleli ei jää, isegi kui suletud aknast pörutad. Nii et kui linnast välja ki- pud, tuleks esialgu minna "väravast välja metsa poole"? Mnjah, mida siin rohkem rõhutada tuleks, metsa minemist või seda romantilist vära- vat? Miks see va väljamõtleja kõik tingimused ühtekokku on külvanud, valiku suurendamiseks võinuks ju ühest teemast kaks teha: "Avatud vära" ja "Linnast minema!" Jah, aga kumba siis võtaksin, mis on olulisem? Jahaa, see ju eelmises teemas öeldud: "Peamine on armastada ja andestada". Hu- vitav, kas kordamööda või üheaegselt? Algul armastad, hiljem andestad en- dale selle nõrkushetke? Pannud siis juba "See ei olnud armastus!" — nii oleks kena valumoment kah sisse põimitud. Ei, andestada tuleb vist ikka sellele, keda armastad? Nagu laulurida ütleb: "Anna andeks, anna andeks, et armastan sind!" Häh, miks ma sellepärast andeks pean paluma? Armas- tan, kui tahan — mis see tema asi on? Ei noh, on, aga kas see siis segab ...? Lihtsalt mina armastan ja annan talle andeks, et tema mind ei arma- ta. Nonoh, kui see mul nii lihtne on, siis ju ei armasta? Hoo, vist ikka nii, et armastus on täitsa vastastikune, mistõttu annan armastatule andeks kõik muu: kui ta sulle jala peale juhtub astuma, või kui ta on ilus, aga loll, või kui ta teistele silma heidab. Koguni selle andestad, kui ta võõrastega ringi tõmbab? Tohoh kurat, kaua sa niimoodi andestad ja kannatad! Siis võtaks parem hoopis uued teemad ette: "Kes kannatab, see kaua elab" või midagi veel dramaatilisemat: "Ma armastasin liitsi!"? Mõtleme rahulikult... Käes! Armastad ühte või mitut, et andestad teistele mis tahes patud? Näiteks sellele, kes sulle viina asemel vett müüb. Kes sulle pussi kintsu lööb. Kes su korteri paljaks varastab. Aga seal korteris on ju ka su armasta- tu armastatud asjad — ons see õige hoolitsus kallima eest...?

Kellele siis andestada, susi teda sõõgu, aeg jookseb ja mustand pole ikka veel valmis! — Kuule, aga milleks neid kahte asja üldse omavahel siduda? Vaatleks eraldi, nagu kahte hobi? Võrdluseks: "Peamine on suusatada ja luuletada". Või "Armastan sümfoniilist muusikat ning jäätist". Või "Kõi- ge tähtsam on pesu pesta ja kirjandeid kirjutada!" ... Oota, aga see armas- tus ei tähenda ehk mitte teist sugupoolt, vaid hoopis isamaad! Just, armas- tad oma Eestit nii järelejätmata, et saagu või sigade songermaa, näe, ikka armastan! Sest et andestan talle, tobukele, et oma pinnal kõiksugu jube- dusi kannatab... Seega siis andestan ka kodumaa äraandjatele? Mahamüü- jatele? Kuni isamaa otsa lõpeb? Pea kinni, see kaup ei lähe mitte. Armastu- sest kui nähtusest peab järelduma armukadedus kui kaasnähtus. Juhan armastab Juulat ja on kiivas Sassi pärast. Eestlane armastab Eestimaad, aga kui see võtab kätte ja armastab venelast rohkem, siis olen armukade jah! Kellele sa siin enam andestad, kas venelasele?

Huvitav, kas tõesti lühendada ei tohi? Või tükeldada? "Peamine on armastada". "Andeksandmine on inimlik, kuid mitte peamine. (Sest peamine on armastada)". Ai pagan, aeg läheb lõhki! Aeg antud armastada, aeg an- tud andestada, aeg kirjandigagi lõpule jõuda! Teeks näo, et kuulsin valesti? Mis viga vihtuda teemal "Armastuse avatud vära", "Armastus linnast välja" või "Väravast välja, andestama!"?

Armastus viib vära-vasse, andestus viib linnast välja! (Haljala).

On ikka keerutajad küll need teemanuputajad. Nende kohta saaks tubli loo 30 aastat tagasi pakutud pealkirja alla "Ka rahupäevil on ruumi kange- lastegudele!"

"Sirp"
Indeks 69786

Peatoimetaja
TOOMAS KALL
Toimetuse kolleegium:
SIRJE HELME, ARVO
IHO, JAAK KANGI-
LASKI, MARJU LAURIS-
TIN, MIKK MIKIVER, REIN
RAUD, LEPO SUMERA,
IKE VOLKOV, PEETER
VÄHI.

Toimetuse: EE0031 Tallinn, Toompuiestee 30. Postiaadress: EE0090 Tallinn, Peapost-
kontor, postkast 388.

Valvetelefon — 60 17 03. Peatoimetaja — 44 14 16. Sekretariaat ja tegevtoimetaja Tõnis
Lüllma — 60 17 03. Toimetajad: kirjandus, Ülo Mattheus — 60 18 83; teater, Jaanus Kulli —
60 12 46; film, Maris Balbat — 60 12 46; kunst, Tiina Käesel — 60 19 05; muusika, Tiina Matti-
sen — 60 18 22; haridus ja teadus, Elle Anupõld — 60 19 24; poliitika ja kirjad, Valter Heuer —
44 30 05; keeleteoimetaja, Lea Malvik — 60 17 03; korrektor — 60 12 46; teostus, Gädvi
Kuklase — 60 27 93; masinakiri — 60 27 93; kuulutused — 60 19 24, 60 17 03.

"Sirp" ilmub kord nädalas reedeti. Väljaandja kirjastus "Perioodika", Tallinn, Pärnu mnt. 8.
Ajakirjandustrükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 15 000.
Honorare makstakse tööpäeviti kl. 11—13 toimetuses, Toompuiestee 30.
Tellimise nr. 2252.

Toimetuse käsikirju ei
retsenseeri ega ta-
gasta. Praa-keks-
em-
plaride korral pöördu-
da kirjastuse
tehnilise kontrolli
poole, tel. 68 14 11.